<u>અસ્વીકરણ:</u> સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

દીપકભાઈ જગદિશચંદ્ર પટેલ

વિ.

ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય

(ફોજદારી અપીલ નંબર ૭૧૪/૨૦૧૯)

એપ્રિલ ૨૪,૨૦૧૯

[ન્યાયમૂર્તિ અશોક ભૂષણ અને ન્યાયમૂર્તિ કે. એમ. જોસેફ]

ફોજદારી કાર્યરિતી સંહિતા, ૧૯૭૩:કલમ ૪૮૨–ફરિયાદને પડકારતી અપીલકર્તા દ્વારા દાખલ કરાયેલી અરજી અને સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા તેને કલમ ૪૮૯ બી અને ૪૮૯ સી ભા.દં.સં. સી. હેઠળ ગુનામાંથી મુક્ત કરવાની તેમની વિનંતીને નકારી કાઢેલા આદેશ–ફરિયાદી કેસ એ હતો કે સહઆરોપી નંબર ૧ થી ૩ નકલી વિદેશી ચલણી નોટો વેચતા હતા જાહેર સ્થળે મૂળ તરીકે–જ્યારે તેઓ પકડાયા હતા, ત્યારે તેઓએ જણાવ્યું હતું કે તેઓએ સહઆરોપી નંબર ૪ અપીલકર્તાના નિવાસસ્થાનમાંથી નોટો એકત્રિત કરી હતી–અપીલકર્તાએ સેશન્સ જજ સમક્ષ દલીલ કરી હતી કે સહ–સહઆરોપીના નિવેદનો સિવાય, તેની સામે આગળ વધવા માટે કોઈ સામગ્રી નથી અને માત્ર સહ–સહઆરોપીના

નિવેદનના આધારે, કોઈ કેસ ન કરી શકાય. તેમની વિરુદ્ધ કરવામાં આવેલ અને સહ–સહઆરોપી દ્વારા આપવામાં આવેલ નિવેદનને પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૫ દ્વારા પ્રતિબંધિત કરવામાં આવ્યું હતું–સત્ર ન્યાયાધીશે જણાવ્યું હતું કે સંપૂર્ણ વસૂલાત પ્રક્રિયા પંચોની હાજરીમાં કરવામાં આવી હતી અને તેમની સામે કેટલાક પુરાવા હોવાથી આરોપમુક્ત કરવાની અરજીને નકારી કાઢી હતી–ઉચ્ચ અદાલતે જણાવ્યું હતું કે તે તબક્કે ફરિયાદમાં તપાસ અધિકારી દ્વારા આપવામાં આવેલા નિવેદનની વિશ્વસનીયતાના સંદર્ભમાં કંઈપણ કહેવું અકાળ છે અને તે માત્ર સુનાવણીમાં જ ધ્યાનમાં લઈ શકાય છે અને તપાસ અધિકારી દ્વારા નોંધાયેલા સહ–સહઆરોપીના નિવેદનો અપરાધમાં અપીલકર્તાની પ્રથમ દૃષ્ટિએ સંડોવણી દર્શાવે છે અને તેના હેઠળ દખલ કરવા માટે કોઈ કેસ બનાવવામાં આવ્યો નથી. કલમ ૪૮૨–અપીલ પર, ધાર્યું:આરોપ ઘડવાના તબક્કે, અદાલતને સંતોષ થવો જોઈએ કે ઉપલબ્ધ સામગ્રી સાથે, સહઆરોપી સામે કેસ ચલાવવા માટે કેસ બનાવવામાં આવે છે–તાત્કાલિક કેસમાં, સહ–સહઆરોપી ફરાર હતા–રાજ્યએ એ હકીકત પર ગંભીરતાથી વિવાદ કર્યો ન હતો કે અપીલકર્તાના નિવાસસ્થાનમાંથી નકલી નોટો મળી આવી ન હતી અને એવી કોઈ અન્ય સામગ્રી ન હતી જેના આધારે મજબૂત શંકા પણ પેદા થઈ શકે–કાયદાના આદેશમાં અપીલકર્તાને તેની સામે કાર્યવાહીથી મુક્ત કરવાની જરૂર છે–તેથી, અપીલકર્તા સામે આરોપ ઘડતા સત્ર ન્યાયાધીશે પસાર કરેલ આદેશ એ છે કે અલગ પાડવા માટે જવાબદાર છે અને અપીલકર્તા દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦–કલમ ૪૮૯બી અને ૪૮૯સીમાંથી મુક્તિ મેળવવા માટે હકદાર છે.

ફોજદારી કાર્યરિતી સંહિતા, ૧૯૭૩:કલમ ૧૬૧,૧૬૨–પોલીસ અધિકારી સમક્ષ આપેલા નિવેદનની અસ્વીકાર્યતા–ધારિત:કલમ ૧૬૨ હેઠળ બાર બે સમયની વચ્ચે પોલીસ અધિકારીને આપેલા નિવેદનના સંદર્ભમાં કામ કરે છે, એટલે કે., તપાસની શરૂઆતથી તેની સમાપ્તિ સુધી–એવા કિસ્સામાં જ્યાં કબૂલાત નહીં પણ કબૂલાત ધરાવતું નિવેદન, જે અન્યથા સુસંગત છે અને જે તપાસ શરૂ થાય તે પહેલાં કરવામાં આવે છે, તે સ્વીકાર્ય હોઈ શકે છે–પ્રવેશ કરનાર અથવા તેના

પ્રતિનિધિ સામે વ્યાજમાં પ્રવેશ માટે કેટલી રકમનો ઉપયોગ કરી શકાય છે–પ્રવેશ શું છે તે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૭ માં જોવા મળે છે–પ્રવેશ હોવાથી, તે પુરાવા અધિનિયમ હેઠળ સ્વીકાર્ય હોઈ શકે છે, જો કે તે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૭ માં વ્યાખ્યાયિત કરાયેલ પ્રવેશની જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરે છે–જો કે તે સ્વીકાર હોય તો પણ, જો તે પુરાવા અધિનિયમમાં કરવામાં આવે તો. પોલીસ અધિકારીને ફો.કા.સં. હેઠળ તપાસની પ્રક્રિયા, તે પછી, તે કલમ ૧૬૨ હેઠળ સ્વીકાર્ય રહેશે નહીં કારણ કે તે કલમ ૧૬૧ હેઠળ પોલીસ અધિકારીને આપેલા નિવેદનના ઉપયોગને સ્પષ્ટપણે પ્રતિબંધિત કરે છે, સિવાય કે તેમાં ઉલ્લેખિત હેતુ સિવાય–કલમ ૧૬૧ હેઠળ આપવામાં આવેલું નિવેદન, જો સુસંગત હોય તો પણ, કારણ કે તેમાં કબૂલાત હોય છે, તે સ્વીકાર્ય રહેશે નહીં, જો કે કબૂલાત જે અન્યથા કરી શકાય તે કબૂલાતથી ઓછી હોય, તે મૂળ પુરાવા બની શકે છે–પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨–કલમ ૧૭.

પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨: કલમ ૨૫–પોલીસ અધિકારીને કરાયેલી કબૂલાત–સ્વીકાર્યતા–યોજાયેલી:પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૫ પોલીસ અધિકારીને કરવામાં આવેલી કબૂલાતને અસ્વીકાર્ય બનાવે છે–હકીકતમાં તે જાહેર કરે છે કે પોલીસ અધિકારીને કરવામાં આવેલી કોઈ પણ કબૂલાત કોઈ પણ ગુનાના આરોપી વ્યક્તિ સામે સાબિત થશે નહીં–જ્યારે કોઈ વ્યક્તિનું નામ પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં આરોપી તરીકે લેવામાં આવ્યું હોય, ત્યારે તે આરોપી વ્યક્તિના જૂતામાં ઊભો રહેશે–જે વ્યક્તિ પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં નામ આપવામાં આવેલા આરોપીના જૂતામાં ઊભો છે, તેની પોલીસ અધિકારી દ્વારા ફો.કા.સં. ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ તપાસ કરી શકાય છે. અને નિવેદન પોલીસ અધિકારી દ્વારા લેવામાં આવે છે–પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૫ને ધ્યાનમાં રાખીને પોલીસ અધિકારીને કરવામાં આવેલી કબૂલાત અસ્વીકાર્ય હશે–એક કબૂલાત, જે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ દૂષિત કરવામાં આવે છે તે પણ અસ્વીકાર્ય હશે–જો કોઈ નિવેદનમાં કબૂલાત હોય, તો નિવેદન કલમ ૧૬૧

હેઠળનું એક હોય, તો તે તરત જ ફો.કા.સં. ની કલમ ૧૬૨ હેઠળ પ્રતિબંધને આકર્ષિત કરશે.–ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૭૩–કલમ ૧૬૧ અને ૧૬૨.

અપીલને મંજૂરી આપતા, કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો કે;

૧. આરોપ ઘડવાના તબક્કે અદાલતે માત્ર પોસ્ટ ઓફિસ તરીકે કામ કરવાનું નથી.અદાલતે ખરેખર તેની સમક્ષની સામગ્રીની તપાસ કરવી જોઈએ.તપાસ કરવાની સામગ્રી એવી સામગ્રી હશે જે ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા ઉત્પાદિત કરવામાં આવે અને તેના પર આધાર રાખવામાં આવે.તપાસ એ અર્થમાં ઝીણવટભરી હોવી જોઈએ નહીં કે કોર્ટ સંપૂર્ણ સુનાવણી પછી સમગ્ર પુરાવા રજૂ કર્યા પછી દલીલો સાંભળતા ટ્રાયલ જજની જવાબદારી સંભાળે છે અને પ્રશ્ન એ નથી કે ફરિયાદી પક્ષે દોષિત ઠેરવવા માટે કેસ બનાવ્યો છે કે કેમ.જે જરૂરી છે તે એ છે કે, અદાલતને સંતોષ થવો જોઈએ કે ઉપલબ્ધ સામગ્રી સાથે, આરોપી સામે કેસ ચલાવવા માટે કેસ બનાવવામાં આવે છે.[પેરા ૨૧] [૭૧૭–**G–H**; ૭૧૮–**A–B**]

૨.૧ પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ની કલમ ૨૫ પોલીસ અધિકારી સમક્ષ કરવામાં આવેલી કબૂલાતને અસ્વીકાર્ય બનાવે છે.હકીકતમાં તે જાહેર કરે છે કે પોલીસ અધિકારી સમક્ષ કરવામાં આવેલી કોઈ પણ કબૂલાત કોઈ પણ ગુનાની આરોપી વ્યક્તિ વિરુદ્ધ સાબિત થશે નહીં.પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ દૂષિત કરાયેલ કબૂલાત પણ અસ્વીકાર્ય રહેશે.જો કોઈ નિવેદનમાં કબૂલાત હોય તો પણ, કલમ ૧૬૧ હેઠળનું નિવેદન હોવા છતાં, તે તરત જ ફો.કા.સં. ની કલમ ૧૬૨ હેઠળ પ્રતિબંધને આકર્ષિત કરશે. કલમ ૧૬૨ ફો.કા.સં. હેઠળનો પ્રતિબંધ, કોઈ શંકા વિના, બે બિંદુઓ વચ્ચે પોલીસ અધિકારીને આપેલા નિવેદનના સંદર્ભમાં કામ કરે છે, એટલે કે., તપાસની શરૂઆતથી તેની સમાપ્તિ સુધી.એવા કિસ્સામાં જ્યાં કબૂલાત નહીં પરંતુ કબૂલાત ધરાવતું નિવેદન, જે અન્યથા સુસંગત છે અને જે તપાસ શરૂ થાય તે પહેલાં કરવામાં આવે છે, તે સ્વીકાર્ય હોઈ શકે છે.પ્રવેશની રકમનો ઉપયોગ પ્રવેશ બનાવનાર અથવા તેના

પ્રતિનિધિ સામે વ્યાજમાં થઈ શકે છે.પ્રવેશ હોવાથી, તે પુરાવા અધિનિયમ હેઠળ સ્વીકાર્ય હોઈ શકે છે, જો કે તે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૭માં વ્યાખ્યાયિત પ્રવેશની જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરે છે. જો કે, જો તે કબૂલાત હોય તો પણ, જો તે ફો.કા.સં. હેઠળ પોલીસ અધિકારીને તપાસ દરમિયાન કરવામાં આવે છે, તો તે ફો.કા.સં. ની કલમ ૧૬૨ હેઠળ સ્વીકાર્ય રહેશે નહીં કારણ કે તે સ્પષ્ટપણે પ્રતિબંધિત કરે છે.કલમ ૧૬૧ હેઠળ આપવામાં આવેલું નિવેદન, જો સુસંગત હોય તો પણ, કારણ કે તેમાં કબૂલાત હોય છે, તે સ્વીકાર્ય રહેશે નહીં, જો કે કબૂલાત જે અન્યથા કરી શકાય છે તેનાથી ઓછી હોય તે કબૂલાત, મૂળ પુરાવા બની શકે છે.[પરિચ્છેદ ૨૫,૪૦,૪૧,૪૪,૪૬] [૭૧૯–એ–બી; ૭૨૭–એફ–એચ; ૭૨૮–એ–બી; ૭૨૯–જી–એચ; ૭૩૦–જી–એચ; ૭૩૧–એ–બી]

> બોમ્બે રાજ્ય વિરુદ્ધ કાઠી કાલુ ઓઘડ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૧ એસ.સી. ૧૮૦૮:[૧૯૬૨] એસ.સી.આર. ૧૦; પલવિંદર કૌર વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય, એઆઈઆર ૧૯૫૨ એસસી ૩૫૪:[૧૯૫૨] એસ.સી.આર. ૯૪; એમ. પી. શર્મા અને અન્ય ૪ વિરુદ્ધ સતીશ ચંદ્ર, જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ, દિલ્હી અને અન્ય ૪ વિરુદ્ધ, એ.આઈ.આર. ૧૯૫૪ એસ.સી. ૩૦૦; ભરત સિંહ અને અન્ય વિરુદ્ધ સુશ્રી ભાગીરથી, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૬ એસ.સી. ૪૦૫:[૧૯૬૬] એસ.સી. આર. ૬૦૬; પાકલા નારાયણ સ્વામી વિરુદ્ધ સમ્રાટ, (૧૯૩૯) પી. સી. ૪૭; મહાબીર મંડલ અને અન્યો વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય, એ.આઈ.આર. ૧૯૭૨ ૧૩૩૧:[૧૯૭૨] ૩ એસ.સી. આર. ૬૩૯–પર આધાર રાખ્યો હતો.

૨.૨ ૧૦.૦૪.૧૯૯૬ પર એફઆઈઆર નોંધવામાં આવી હતી.સામાવાળા દ્વારા જે નિવેદન પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તે પોલીસ અધિકારીને આપવામાં આવેલ ૧૧.૦૪.૧૯૯૬ નું છે અને અપીલકર્તાની ૧૧.૦૪.૧૯૯૬ પર ધરપકડ કરવામાં આવી હતી.તે સ્પષ્ટ રીતે તપાસ દરમિયાન છે.જો તેમાં કલમ ૧૬૨ના આધારે પ્રવેશ હોય તો પણ, આવા પ્રવેશ સ્પષ્ટ રીતે અસ્વીકાર્ય છે.જો

૧૧.૦૪.૧૯૯૬ પર અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલું નિવેદન અસ્વીકાર્ય હોય, તો પછી, અપીલકર્તા સામે આરોપ ઘડવો પડશે કે નહીં તે નક્કી કરવા માટે ધ્યાનમાં લેવા માટે માત્ર સહ–આરોપીનું નિવેદન ઉપલબ્ધ રહેશે.તે સહ–સહઆરોપી દ્વારા કબૂલાત છે તેના આધારે કાર્યવાહી કરવી અને હજુ પણ આગળ વધવું કે સહઆરોપીઓની સંયુક્ત સુનાવણી ચાલી રહી છે અને તેમના પર સમાન ગુનાઓનો આરોપ છે (અન્ય સહઆરોપી ફરાર છે અને અપીલકર્તા પોતાની જાતે જ તેની સામે કાર્યવાહી કરે તેવું લાગે છે તે હકીકતને અવગણીને) અને એવું જાણવા મળ્યું છે કે અપીલકર્તાના નિવાસસ્થાનમાંથી નકલી નોટો મળી નથી અને એવી કોઈ અન્ય સામગ્રી નથી કે જેના આધારે મજબૂત શંકા પણ પેદા થઈ શકે.કાયદાના આદેશમાં અપીલકર્તાને તેની સામે કાર્યવાહી કરવાથી મુક્ત કરવાની જરૂર છે.[પારસ ૪૭,૪૮,૫૦] [૭૩૧–**B**–**D**; ૭૩૨–**D**–**E**]

> સુરેશ બુધર્મલ કલાની ઉપનામ પપ્પુ કલાની વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય (૧૯૯૮) ૭ એસ.સી.**C** ૩૩૭:[૧૯૯૮] ૧ પૂરક.એસ.સી.આર. ૬૦૮; સેન્ટ્રલ બ્યુરો ઓફ ઇન્વેસ્ટિગેશન વિ. વી. સી. શુક્લા અને અન્ય એ.આઇ.આર. ૧૯૯૮ એસ.સી. ૧૪૦૬:[૧૯૯૯] ૨ એસ.સી. આર. ૪૩૧; વીરા ઇબ્રાહિમ વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય એ.આઇ.આર. ૧૯૭૬ એસ.સી. ૧૧૬૭:[૧૯૭૬] ૩ એસ.સી.આર. ૬૭૨; નંદિની સત્પથી વિરુદ્ધ પી. એલ. દાની અને અન્ય એ.આઇ.આર. ૧૯૭૮ એસ.સી. ૧૦૨૫:[૧૯૭૮] ૩ એસ.સી. આર. ૬૦૮; હરિચરણ કુર્મી વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય એ.આઇ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી. ૧૧૮૪:[૧૯૬૪] એસ.સી. આર. ૬૨૩–પર આધાર રાખ્યો.બુર સિંહ વિરુદ્ધ ધ ક્રાઉન (૧૯૯૮) ૭ એસસીસી ૩૩૭ (૧૯૩૦) આઈએલઆર ૧૧ લેશ પપપ; બચન સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય ૧૯૮૧ એસસીસી ઓનલાઈન પી એન્ડ એચ ૪૭; ઉમાશંકર વિરુદ્ધ છત્તીસગઢ રાજ્ય (૨૦૦૧) ૯ એસસીસી ૬૪૨:[૨૦૦૧] ૩ પૂરક.એસ.સી.**R** ૬૪૬; બિહાર રાજ્ય વિરુદ્ધ રમેશ સિંહ એ.આઇ.આર. ૧૯૭૭ એસ.સી. ૨૦૧૮:[૧૯૭૮] ૧

એસ.સી.આર. ૨૫૭; ભારત સંઘ વિરુદ્ધ પ્રફુલ્લ કુમાર સામલ અને અન્ય એઆઈઆર ૧૯૭૯ એસસી ૩૬૬:[૧૯૭૯] ૨ એસ.સી. આર. ૨૨૯; કાશ્મીરા સિંહ વિરુદ્ધ મધ્યપ્રદેશ રાજ્ય એ.આઇ.આર. ૧૯૫૨ એસ.સી. ૧૫૯:૧૯૫૨ એસ.સી.આર. ૫૨૬–નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.એમ. મોનીર દ્વારા પુરાવાનો કાયદો, ૧૭મી આવૃત્તિ–નો ઉલ્લેખ.

<u>કેસ લો રેફરેન્સ</u>

[૧૯૯૮] ૧ પૂરક.એસ.સી. આર. ૬૦૮–જેના પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે–પેરા ૬

(૧૯૩૦) આઇએલઆર ૧૧ લેશ ૫૫૫–ઉલ્લેખિત–પેરા ૭

૧૯૮૧ એસ.સી.**C** ઓનલાઈન **P** & **H** ૪૭–નો સંદર્ભ–પેરા

૭ [૨૦૦૧] ૩ પૂરક.એસ.સી. આર. ૬૪૬–નો ઉલ્લેખ–પેરા ૮

[૧૯૭૮] ૧ એસ.સી. આર. ૨૫૭–સંદર્ભ–પેરા ૧૩

[૧૯૭૯] ૨ એસ.સી. આર. ૨૨૯–સંદર્ભ–પરિચ્છેદ ૧૪

૧૯૫૨ એસ.સી. આર. ૫૨૬–સંદર્ભ–પરિચ્છેદ ૨૨

(૧૯૩૯) પી. સી. ૪૭–આધારીત–પેરા ૨૯

[૧૯૫૨] એસ.સી. આર. ૯૪–આધારીત–પેરા ૩૦

[૧૯૭૬] ૩ એસ.સી. આર. ૬૭૨–આધારીત–પેરા ૩૦

એ.આઇ.આર. ૧૯૫૪ એસ.સી. ૩૦૦–આધારીત–પેરા ૩૧

[૧૯૬૨] એસ.સી. આર. ૧૦–આધારીત–પેરા ૩૨

[૧૯૭૮] ૩ એસ.સી. આર. ૬૦૮–આધારીત–પેરા ૩૫

[૧૯૭૨] ૩ એસ.સી. આર. ૬૩૯–આધારીત–પેરા ૩૮

[૧૯૯૯] ૨ એસ.સી. આર. ૪૩૧–આધારીત–પેરા ૪૨

[૧૯૬૬] એસ.સી. આર. ૬૦૬–આધારીત–પેરા ૪૫

[૧૯૬૪] એસ.સી. આર. ૬૨૩–આધારીત–પેરા ૪૯

ફોજદારી અપીલીય હકૂમત

ફોજદારી અપીલ નંબર ૭૧૪/૨૦૧૯

સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપ્લિકેશન નંબર ૧૨૩૦/૨૦૦૯ માં અમદાવાદ ખાતેની ગુજરાત હાઈકોર્ટના ૦૫.૦૫.૨૦૧૭ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

નકુલ દીવાન, વરિષ્ઠ વકીલ, પ્રદ્યુમ્ન ગોહિલ, શ્રીમતી તરુણા સિંહ ગોહિલ, હિમાંશુ ચૌબે, સુશ્રી તન્વી ભટનાગર, કાર્તિક પ્રસાદ, અપીલકર્તા વતી વકીલો.

સુશ્રી હેમંતિકા વાહી, સુશ્રી જેસલ વાહી, સુશ્રી વિશાખા, સુશ્રી પૂજા સિંહ, પ્રતિવાદીઓ માટે વકીલો.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ કે. એમ. જોસેફ દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો.

૧. આ અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલી વિશેષ પરવાનગી આપવામાં આવી દ્વારા આ અપીલ અમદાવાદ ખાતેની ગુજરાત હાઈકોર્ટના ચુકાદા સામે નિર્દેશિત કરવામાં આવી છે, જેમાં અપીલકર્તા દ્વારા ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૭૩ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી વિશેષ ફોજદારી અરજી નંબર ૧૨૩૦/૨૦૦૯ (ત્યારબાદ ટૂંકમાં 'ફો.કા.સં.' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) રદ કરવામાં આવી છે.

૨. કલમ ૪૮૨ ફો.કા.સં. હેઠળની અરજી ફરિયાદને પડકારતી દાખલ કરવામાં આવી હતી અને સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશમાં અપીલકર્તાને

ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ (ત્યારબાદ ટૂંકમાં 'આઈપીસી' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) ની કલમ ૪૮૯ બી અને ૪૮૯ સી હેઠળ ગુનાઓમાંથી મુક્ત કરવાની વિનંતીને નકારી કાઢવામાં આવી હતી.

૩. ૧૦.૦૪.૧૯૯૬ તારીખની એફ. આઈ. આર. ની સામગ્રી નીચે મુજબ છેઃ

> "મારી ફરિયાદની હકીકત એ છે કે આજે એટલે કે., ૧૦.૦૪.૧૯૯૬ પર લગભગ ૧૩.૦૦ પર, અમને ATS ના વરિષ્ઠ અધિકારી પાસેથી માહિતી મળી કે મુંબઈના મહામદ રફીક અબ્દુલ હમીદ કડગે અને અમદાવાદ સહાલમના સલીમ મહેબૂબ શેખ, બંને નહેરૂબ્રીજ, આશ્રમ રોડ, અમદાવાદની ધાર પર સ્થિત ઉમદા ઈમારત તરફ જતા રસ્તા પર અરબી દેશની નકલી ચલણી નોટો વાજબી દરે વેચી રહ્યા છે અને તેથી, આવી કાનૂની સૂચના પ્રાપ્ત કરતી વખતે, બે પંચ વ્યક્તિઓને ATS ની ઓફિસમાં બોલાવવામાં આવ્યા હતા અને આવી માહિતી વિશે તેમને જાણ કર્યા પછી અને તેઓએ પંચ તરીકે રહેવાની સંમતિ વ્યક્ત કરી હતી, તેથી પ્રથમ ભાગ પૂર્ણ કર્યા પછી લગભગ ૧૪.૦૦ થી ૧૪.૧૫ ના સમયે, હું પોતે, પંચ અને પીએસઆઈ શ્રી એન. બી. જાડેજા, શ્રી બી. આર. કરાવદ્રા, શ્રી પી. વી. રાઠોડ, શ્રી એન. વી. કપિરિયા, શ્રી કે. કે. દેસાઈ અને પોલીસ કોન્સ્ટેબલ શ્રી રમેશકુમાર સેવાદાસ લશ્કરી, ભગવત્સિંહ મદરસિંહ અને પોલીસ કોન્સ્ટેબલ અમિરખાન રસૂલખાન અને દશરથસિંહ ભાગુભા વગેરે આશ્રમ રોડ પર નટરાજ સિનેમાની સામે સરકારી અને ખાનગી વાહનોમાં પહોંચ્યા, ત્યાં તેમના વાહનો રોક્યા અને ચાલીને નોબલ બિલ્ડિંગની નજીક તેમજ પેટ્રોલ પંપની નજીકના રસ્તા પર પહોંચ્યા. અને જોયું કે ત્રણ વ્યક્તિઓ રસ્તાની નજીક ઊભા હતા અને કોઈ લેવડ–દેવડ કરી રહ્યા હતા અને તેમની સાથે વાત કરતી વખતે, અમે તેમને તે જગ્યાએ રોક્યા જ્યાં અમે પોલીસ અને પંચા તરીકે પોતાનો

પરિચય આપ્યો અને તેમને વ્યક્તિગત શોધ વિશે જાણ કરી અને મેં આરોપી નંબર ૧ને પકડી લીધો અને તેનું નામ અને સરનામું પૂછતી વખતે તેણે તેનું નામ મહામદ રફીક અબ્દુલ હમીદ કડગે તરીકે સાચવારી દગડીચાવલ ગોલનજી રાહિલ રોડ, મુંબઈ–૧૫ પર રહેતા હોવાનું જણાવ્યું અને તપાસ દરમિયાન, ૫૦૦ રૂપિયાની સાઉદી અરેબિયન રિયાલ ચલણી નોટની ૪૩ નોટો મળી આવી અને પીએસઆઈ શ્રી એન. બી. જાડેજાએ આરોપી નંબર ૨ને પકડી લીધો અને તેનું નામ પૂછ્યું પંચો સમક્ષ તેણે પોતાનું નામ સાલિમભાઈ મહેમુદભાઈ શેખ જણાવ્યું હતું, જે અમદાવાદની શાહલામ દરવાજા, રસૂલબાદ સોસાયટીની અંદર રહે છે અને તપાસ દરમિયાન સાઉદી અરેબિયાની ૫૦૦ રૂપિયાની ૪૩ ચલણી નોટો મળી આવી હતી અને પોલીસ કોન્સ્ટેબલ શ્રી ભગવત્સિંહ મદર્સિંહ બકલ નંબર ૮૯૨૭એ આરોપી નંબર ૩ને પકડી લીધો હતો અને તેનું નામ અને સરનામું પૂછતી વખતે તેણે કહ્યું હતું કે તેનું નામ ઉસ્માનગની મહામદભાઈ માલેક છે, જે મુસામિયાની ચલી, રસૂલાબાદ શાહાલમ, અમદાવાદ ખાતે રહે છે અને તેના હાથમાંથી બે સાઉદી અરેબિયન રીય Rs.૫૦૦ મૂલ્યની ચલણી નોટો મળી આવી હતી અને કુલ ૮૮ નોટો મળી આવી હતી.પંચો સમક્ષ એક પછી એક આવી નોટો વિશે પૂછતી વખતે જાણવા મળ્યું કે નંબર ૧એ ૧૫ દિવસ પહેલા મુંબઈથી આવી નોટો લીધી હતી અને કહ્યું હતું કે તેણે ડી–૨ આસિયાના ફ્લેટ, નવા વડજ, અમદાવાદ ખાતે રહેતા તેના મિત્ર જગદીશચંદ્ર પટેલ સાથે વાત કરી હતી કે તેને આ નકલી રિયાલ ચલણી નોટો વાજબી કિંમતે મૂળ તરીકે વેચવા માટે અને આજે આરોપી નંબર ૧ દ્વારા દીપકના ઘરેથી આવી નોંધ લીધા પછી તેને આરોપી નંબર ૨ અને ૩ ને સોંપી દીધી અને આવી નોટોના પંચનામા તૈયાર કર્યા પછી તેને અલગ–અલગ પેકેટમાં પેક કરીને સીલ કરીને જપ્ત કરી હતી .તેમાંથી એક કે બેમાંથી મળી આવેલી ભારતીય ચલણી નોટો પંચનામા દ્વારા પરત કરવામાં આવી હતી અને તે પંચનામા લગભગ (અમાન્ય) પૂર્ણ થયા હતા.

આમ, ઉપરોક્ત આરોપી નંબર ૧ મહામદ રફીક અબ્દુલ હમીદ કાગડે, જે સાવરી હાગડી ચૉલ, ગોલનજી રોડ, મુંબઈ ૧૫ ખાતે રહે છે, તેણે આરોપી નંબર ૨ સાલિમભાઈ મહેમુદભાઈ શૈખા, જે શાહલામ દરવાજા, રસૂલાબાદ સોસાયટી, અમદાવાદની અંદર રહે છે, તેણે આરોપી નંબર ૩ ઉસ્માનગની મહામદભાઈ માલેક, જે શાહાલમ, અમદાવાદ ખાતે રહે છે અને આરોપી નંબર ૩.૪ બી–૨ આશિયાના ફ્લેટ, નવા વાડજ, અમદાવાદ ખાતે રહેતા દીપક જગદીશ પટેલ, એકબીજા સાથે સાંઠગાંઠ કરીને, રૂ. ૫૦૦/– મૂલ્યની નકલી સાઉદી અરેબિયા ચલણ રિયાલને મૂળ તરીકે દર્શાવતા અને આવી નકલી ચલણી નોટોને વાજબી કિંમતે મૂળ તરીકે વેચવા માટે તેમના કબજામાં રાખીને, આરોપીઓએ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૮૯ બી, સી હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનો કર્યો છે અને આ આરોપી વ્યક્તિઓ સામે મારી કાનૂની ફરિયાદ છે.પંચો, પોલીસ કર્મચારીઓ અને તપાસમાં જે પણ બહાર આવશે તે મારા સાક્ષી છે અને આરોપી નંબર ૧,૨,૩ ની આજે એટલે કે ૧૦.૦૪.૧૯૯૬ ના રોજ ૧૭.૦૦ વાગ્યે ધરપકડ કરવામાં આવી છે. "

૪. તપાસ બાદ, અન્ય બાબતોની સાથે અપીલકર્તા સામે આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું:

<u>સત્ર ન્યાયાધીશો સમક્ષ ની પ્રક્રિયાઓ</u>

જોકે અપીલકર્તાએ સત્ર ન્યાયાધીશ સમક્ષ દલીલ કરી હતી કે સહ–સહઆરોપીના નિવેદન સિવાય, સહઆરોપી/અપીલકર્તા સામે આગળ વધવા માટે કોઈ સામગ્રી નથી અને માત્ર સહ–સહઆરોપીના નિવેદનના આધારે,

અપીલકર્તા સામે કોઈ કેસ કરી શકાતો નથી, અને હજુ પણ આગળ, એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સહ–સહઆરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલા નિવેદનને ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ની કલમ ૨૫ દ્વારા પ્રતિબંધિત કરવામાં આવ્યું હતું, જો કે, સત્ર ન્યાયાધીશે શોધી કાઢ્યું હતું કે સમગ્ર વસૂલાત પ્રક્રિયા પંચોની હાજરીમાં કરવામાં આવી હતી અને તે મુજબ, અપીલકર્તાને મુક્ત કરવાની અરજી કરવામાં આવી હતી. નકારી કાઢવામાં આવ્યો કારણ કે તેની વિરુદ્ધ કેટલાક પુરાવા હતા, અને પુરાવા નોંધ્યા વિના, તે નિષ્કર્ષ પર આવવું શક્ય ન હતું કે અપીલકર્તા સામે કોઈ પુરાવા નથી.

ઉચ્ચ અદાલત સમક્ષની પ્રક્રિયાઓ

ઉચ્ચ અદાલતમાં, વિદ્વાન એકલ ન્યાયાધીશે, આરોપી/અપીલકર્તા સામે કરવામાં આવેલા આરોપોનો ઉલ્લેખ કર્યા પછી, અપીલકર્તા સામેનો કેસ ચાલુ ન રાખવાની અરજીને નકારી કાઢી હતી કારણ કે એવું લાગે છે કે વિદ્વાન એપીપીના દાવાઓ અને દલીલો પરથી, સહ–આરોપીઓના નિવેદનો પોલીસ દ્વારા નોંધવામાં આવ્યા હતા જેમાં અપીલકર્તાની સંડોવણી ખાસ કરીને અપીલકર્તાના નિવાસસ્થાને મળી આવેલી નકલી ચલણી નોટોમાંથી મળી આવી હતી.અદાલતે ગુનાના સ્થળ એટલે કે અપીલકર્તાના નિવાસસ્થાન પરથી નકલી ચલણી નોટો જપ્ત કરવાનો સંદર્ભ આપ્યો હતો.વધુમાં જાણવા મળ્યું છે કે ફરિયાદમાં અધિકારીએ આપેલા નિવેદનની વિશ્વસનીયતાના સંદર્ભમાં આ તબક્કે કંઈપણ કહેવું અકાળ છે.તે માત્ર સુનાવણીમાં જ ધ્યાનમાં લઈ શકાય છે.તપાસ

અધિંકારી દ્વારા સાક્ષીઓની હાજરીમા ચલણી નોટો જપ્ત કરવામાં આવી હતી, અને તેથી, તેમના નિવેદનો પણ ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે, જ્યારે તેમની તપાસ સંબંધિત અદાલત દ્વારા કરવામાં આવશે.તપાસ અધિકારી દ્વારા નોંધાયેલા સહ–સહઆરોપીના નિવેદનો અપરાધમાં અપીલકર્તાની પ્રથમ દૃષ્ટિએ સંડોવણી દર્શાવે છે.કથિત ગુનાઓમાં અપીલકર્તાને સામેલ કરવા માટે માત્ર ફરિયાદી પક્ષ પાસે ઉપલબ્ધ પુરાવા જ નથી, અન્ય પુરાવા પણ અપીલકર્તાને પ્રથમ દૃષ્ટિએ નિર્દેશ કરે છે.એવું જાણવા મળ્યું હતું કે ફો.કા.સં. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ દખલ કરવાનો કોઈ કેસ બનાવવામાં આવ્યો ન હતો.

૫. અમે અપીલકર્તા વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી નકુલ દીવાન અને પ્રતિવાદીઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ સુશ્રી હેમંતિકા વાહીને સાંભળ્યા છે.

૬. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલે ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે અપીલકર્તાના નિવાસસ્થાનમાંથી નકલી ચલણી નાણાંની વસૂલાત કરવામાં આવી હોવાનું માનીને ઉચ્ચ અદાલત ભૂલમાં પડી ગઈ છે.એવું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું કે નકલી ચલણી નોટો અપીલકર્તાના નિવાસસ્થાનમાંથી નહીં પરંતુ જાહેર માર્ગ નજીકથી મળી આવી હતી.તેથી, અપીલકર્તા સામે કાર્યવાહી ચાલુ રાખવાનો આધાર અસ્તિત્વમાં નથી.બીજું, એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે જ્યારે સહ–સહઆરોપીના નિવેદન સિવાય અન્ય કોઈ સામગ્રી ન હોય ત્યારે સહ–

સહઆરોપી દ્વારા આપવામાં આવેલા નિવેદનના આધારે કોઈ વ્યક્તિ સામે કાર્યવાહી કરી શકાતી નથી.ઉચ્ચ અદાલતે ફો.કા.સં. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ ઉપલબ્ધ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ અને ડિસ્ચાર્જ માટેની અરજીને મંજૂરી આપવી જોઈએ.અપીલકર્તાના વિદ્વાન સિનિયર કાઉન્સેલ દલીલ કરશે કે સહ–સહઆરોપી ફરાર હતા.તેમણે સુરેશ બુધર્મા કલાની ઉપનામ પપ્પુ કલાની વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય [(૧૯૯૮) ૭ એસસીસી ૩૩૭] માં આ અદાલતના ચુકાદાનું સમર્થન માંગ્યું હતું.તેમણે ફકરા ૬ અને ૭ તરફ આપણું ધ્યાન દોર્યું છે, જે નીચે મુજબ છેઃ

> "૬. આમ કહીએ તો, આપણે ડૉ. બંસલ અને જયવંત સૂર્યરાવ દ્વારા કરવામાં આવેલી કબૂલાત તરફ ધ્યાન આપી શકીએ છીએ.પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ ની કલમ ૩૦ હેઠળ, જો બંને એક જ ગુના માટે સંયુક્ત રીતે સુનાવણીનો સામનો કરી રહ્યા હોય તો સહ–સહઆરોપી સામે સહઆરોપીની કબૂલાત સુસંગત અને સ્વીકાર્ય છે.બંસલને આ કેસમાંથી મુક્ત કરવામાં આવ્યા હોવાથી અને તેઓ કલાની સાથે સુનાવણીનો સામનો નહીં કરે, તેથી તેમની કબૂલાતનો ઉપયોગ કલાની સામે કરી શકાતો નથી.વિવાદિત વાદગ્રસ્ત હુકમ દર્શાવે છે કે નિયુક્ત અદાલત ઉપરોક્ત કાનૂની સ્થિતિથી સંપૂર્ણપણે વાકેફ હતી, પરંતુ આશ્ચર્યજનક રીતે, તેણે હજુ પણ કબૂલાત પર આધાર રાખવાનો નિર્ણય કર્યો હતો કે ફરિયાદી પક્ષ કોઈ પણ રીતે ડૉ. બંસલની સાક્ષી તરીકે તપાસ કરવાથી બાકાત નહોતો.આરોપો ઘડવાના પ્રશ્ન સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે આ ફરીથી નિયુક્ત અદાલતનો વિકૃત અભિગમ હતો.તે તબક્કે, અદાલતે તેનું ધ્યાન માત્ર તપાસ દરમિયાન એકત્રિત કરેલી સામગ્રી પર જ મર્યાદિત રાખવું જરૂરી છે, જે કાયદેસર રીતે પુરાવામાં અનુવાદિત થઈ શકે

છે અને વધુ પુરાવા (તે સામગ્રીને નકારી કાઢે છે) પર નહીં કે જે ફરિયાદી પક્ષ સુનાવણીમાં રજૂ કરી શકે છે, જે આરોપ નક્કી થયા પછી જ શરૂ થશે અને આરોપી આરોપોને નકારી કાઢે છે.તેથી, નિયુક્ત અદાલતે કલાની સામે આરોપો ઘડવા માટે ડૉ. બંસલના કબૂલાતના નિવેદનને ધ્યાનમાં લેવું બિલકુલ વાજબી ન હતું.૭. જ્યાં સુધી જયવંત સૂર્યરાવની કબૂલાતની વાત છે, તે (જો સ્વૈચ્છિક અને સાચું હોય તો) નિઃશંકપણે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૩૦ હેઠળ કલાની સામે પણ તેનો ઉપયોગ કરવા માટે રેકોર્ડ પર લાવી શકાય છે પરંતુ પછી પ્રશ્ન છેઃતેની સામે તેનું પુરાવાનું મૂલ્ય શું હશે?આ અદાલતે કાશ્મીરા સિંહ વિરુદ્ધ એમ. પી. રાજ્ય કેસમાં આ પ્રશ્નનો સંક્ષિપ્ત જવાબ આપ્યો હતો. [એ.આઈ.આર. ૧૯૫૨ એસ.સી. ૧૫૯:૧૯૫૨ એસ.સી. આર. ૫૨૬] નીચેના શબ્દો સાથેઃ

> "આ પ્રકારના કેસનો સંપર્ક કરવાની યોગ્ય રીત એ છે કે, પ્રથમ, કબૂલાતને ધ્યાનમાં લેવાથી સંપૂર્ણપણે બાકાત રાખીને આરોપી સામેના પુરાવાને માર્શલ કરવું અને જોવું કે, જો એવું માનવામાં આવે તો, દોષિત ઠેરવવામાં આવે તો તે સુરક્ષિત રીતે તેના આધારે હોઈ શકે છે કે કેમ.જો તે કબૂલાતથી સ્વતંત્ર રીતે વિશ્વાસ કરવામાં સક્ષમ હોય, તો અલબત્ત કબૂલાતને સહાયમાં બોલાવવાની જરૂર નથી.પરંતુ એવા કિસ્સાઓ ઊભી થઈ શકે છે કે જ્યાં ન્યાયાધીશ અન્ય પુરાવાઓ પર કાર્યવાહી કરવા તૈયાર ન હોય, તેમ છતાં, જો માનવામાં આવે તો, તે દોષિત ઠેરવવા માટે પૂરતું હશે.આવી સ્થિતિમાં ન્યાયાધીશ કબૂલાતની મદદ માટે બોલાવી શકે છે અને તેનો ઉપયોગ અન્ય પુરાવાને ખાતરી આપવા માટે કરી શકે છે અને આમ કબૂલાતની મદદ વિના તે જે સ્વીકારવા તૈયાર નહીં હોય તે માનવા માટે પોતાને મજબૂત કરી શકે છે.

આ રીતે વ્યક્ત કરેલા અભિપ્રાયને આ અદાલત દ્વારા સતત અનુસરવામાં આવ્યો છે.ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતના પ્રકાશમાં જોવામાં આવે તો, સૂર્યરાવની

કબૂલાતને અન્ય કોઈ પુરાવાની ગેરહાજરીમાં કલાની સામે આરોપો ઘડવામાં મદદ માટે બોલાવી શકાતી નથી. "

૭. અપીલકર્તાનો આગળનો કેસ એ છે કે ભા.દં.સં.ની કલમ ૪૮૯બી અને ૪૮૯સીના ઘટકો સ્થાપિત કરવામાં આવ્યા નથી.કલમ ૪૮૯સીના સંદર્ભમાં, તેમણે બુર સિંહ વિરુદ્ધ ધ ક્રાઉન [(૧૯૩૦) આઈએલઆર ૧૧ લાહ પપપ (ક્રિમિનલ રિવિઝન નંબર ૧૫૨૭/૧૯૨૯)] માં લાહોર હાઈકોર્ટના ચુકાદાનું સમર્થન માંગ્યું હતું.હજુ પણ આગળ, તેમણે પંજાબ અને હરિયાણા હાઈકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજના ચુકાદાથી કેટલાક સમર્થન માંગ્યું, એટલે કે., બચન સિંહ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય (૧૯૮૧ એસ.સી.સી. ઓનલાઇન પી એન્ડ એચ ૪૭) માં ન્યાયમૂર્તિ એમ. એમ. પુંછી (જે તે સમયે તેમની સત્તા હતી).કોર્ટે નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો હતોઃ

"૧૦. જોગિંદર કૌર અપીલકર્તાની દોષિતતાને ટકાવી રાખવા માટે, ફરિયાદી પક્ષે માત્ર એ જ સાબિત કરવું પડશે નહીં કે તેણી પાસે નકલી નોટ, આંક પી. ૧ હતી, તેની ખાતરી કરવી અથવા તેના પર વિશ્વાસ કરવાનું કારણ હોવું જોઈએ, પરંતુ બુર સિંહ વિરુદ્ધ ધ ક્રાઉન, (૧૯૩૦) આઈ. એલ. આર. ૧૧ એલ. એચ. પપપ માં જણાવ્યા મુજબ જાહેર જનતા પર નોટોનો ઉપયોગ કરવાના તેના ઈરાદાને સ્પષ્ટ, નિર્વિવાદ અને અનિવાર્યપણે દોરી જતા સંજોગો સાબિત કરવા માટેઃ(૧૯૩૧) ૩૨ ક્રિ એલજે ૩૫૧).વધુમાં એવું માનવામાં આવ્યું છે કે આવા ઈરાદાને કોલેટરલ સંજોગો દ્વારા સાબિત કરી શકાય છે કે તેણીએ અગાઉ આવી નોટોને બંધ કરી દીધી હતી, અથવા તેણી પાસે આટલી મોટી સંખ્યામાં આવી નોટો હતી કે અન્ય કોઈ હેતુ માટે તેનો કબજો સમજાવી ન શકાય તેવો હતો.જે હકીકતો મળી આવી છે તે એ છે કે તેણીની વ્યક્તિ પર માત્ર

એક જ બનાવટી નોંધ હતી, કે તે એક નિરક્ષર મહિલા હતી અને શ્રી તરીકે કોઈ પણ. દર્શન કુમાર આહલુવાલિયા, પીડબ્લ્યુ ૨, અમને વિશ્વાસ કરાવશે કે તેને વાસ્તવિક નોંધ તરીકે ગણવા માટે ગેરમાર્ગે દોરવામાં આવી શકે છે.તેણીએ કુંદન લાલ, પીડબ્લ્યુ ૨ ને નોંધ આપી અને તેણે તેને કહ્યું કે તે વાસ્તવિક નોંધ નથી અને જ્યારે તેણે અન્ય લોકોને પણ બતાવી ત્યારે તેની માન્યતાની પુષ્ટિ થઈ.એવું ક્યાંય દાવો કરવામાં આવ્યો નથી કે નોટ ક્યારેય તેણીને પરત કરવામાં આવી હતી અને સંપૂર્ણ રીતે જાણ્યા પછી અથવા નકલી માટે બનાવટી હોવાનું માનવાનું કારણ હોવાને કારણે તેણીએ તેને હટાવવાનો બીજો પ્રયાસ કર્યો હતો.આમ કુંદન લાલ, પી. ડબલ્યુ. ને એકલી જ આવી નોંધ આપવી, સિવાય કે ફરિયાદી પક્ષ સાબિત કરી શકે કે તે અપ્રમાણિક હેતુથી હતું જેથી તેને ખોટી રીતે નુકસાન પહોંચાડી શકાય અને પોતાને ખોટી રીતે લાભ મળે, તો તેણીનું કાર્ય ભારતીય પેનલ કોડની કલમ ૪૨૦/૫૧૧ ની અંદર નહીં આવે, અથવા ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૮૯–B અથવા ૪૮૯–C ની શરારતમાં ન આવે.એવું તારણ કાઢવાની માંગ કરવામાં આવી હતી કે તેણીએ 'આંક પી. આઈ.' નામની નોંધને નકલી હોવાનું જાણ્યું અથવા માનવાનું કારણ હોવું જોઈએ કારણ કે તેણીની સાથે તેના પતિ પાસે સમાન નોટો હોવાનું જાણવા મળ્યું હતું, જે સંપૂર્ણપણે ખોટી છે કારણ કે તેમાં કોઈ સામાન્ય હેતુ નથી અને તેમના પર ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૪ની સહાયથી આરોપ મૂકવામાં આવ્યો નથી.જોગિંદર કૌરના વ્યક્તિગત કૃત્ય માટે તેણીને ઉપરોક્ત નામના ગુનાઓ માટે દોષિત ઠેરવી શકાતી નથી અને તેને શંકાનો લાભ આપવો જોઈએ.

૧૧. બચ્ચન સિંહના કેસના સંદર્ભમાં એ નોંધવું જોઈએ કે તેની પાસે ૧૩ નકલી દસ રૂપિયાની નોટો મળી આવી હતી.તે વ્યવસાયે લોહકાર છે અને ભાગ્યે જ સાક્ષર છે.તેને નકલી હોવાનું માનવાનું જ્ઞાન અથવા કારણ તેની પાસે કેવી રીતે હોઈ શકે તે એક ભાગ છે પરંતુ બીજો મહત્વનો ભાગ એ છે

કે શું તે તેનો ઉપયોગ વાસ્તવિક તરીકે કરવાનો ઈરાદો ધરાવે છે અથવા તેનો ઉપયોગ વાસ્તવિક તરીકે થઈ શકે છે તે ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા વધુ સાબિત કરવાનું છે.બુર સિંહ વિરુદ્ધ ધ ક્રાઉન, [(૧૯૩૧) ૩૨ સી. આર. આઈ. એલ. જે. ૩૫૧] (લાહ) (સુપ્રા) માં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે માત્ર બનાવટી નોટ રાખવી એ ભારતીય દંડ સંહિતા હેઠળ ગુનો નથી અને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૮૯–સી ના કાર્યક્ષેત્રમાં કેસ લાવવા માટે, આરોપી પાસે બનાવટી નોટ હતી તે સાબિત કરવું જ જરૂરી ન હતું, પરંતુ તે વધુ સ્થાપિત કરવું જોઈએ કેઃ

(ક) તેમના કબજા સમયે તેઓ જાણતા હતા કે નોટો બનાવટી છે અથવા તે બનાવટી અથવા નકલી હોવાનું માનવાનું કારણ હતું; અને

(બી) તે જેનો ઉપયોગ કરવાનો ઈરાદો હતો; વાસ્તવિક.આ કેસમાં આગળ કોઈ સંપાર્શ્વિક સંજોગો સામે લાવવામાં આવ્યા નથી જેમ કે આરોપીએ અગાઉ આવી નોટો કાઢી નાખી હતી, અથવા તેની પાસે આટલી મોટી સંખ્યામાં આવી અને સમાન નોટો હતી કે અન્ય કોઈ હેતુ માટે તેનો કબજો સમજાવી ન શકાય તેવો હતો. "

૮. છેવટે, તેમણે ઉમાશંકર વિરુદ્ધ છત્તીસગઢ રાજ્ય, [(૨૦૦૧) ૯ એસ.સી.સી. ૬૪૨] માં આ અદાલતના ચુકાદા તરફ પણ ધ્યાન દોર્યું, જેમાં તેમણે ફકરા ૭ અને ૮ પર ભાર મૂક્યો હતો, જે નીચે મુજબ છેઃ

"૭. કલમ ૪૮૯–એ થી ૪૮૯–ઈ બનાવટી અથવા નકલી ચલણી નોટો અથવા બૅન્કનોટના સંબંધમાં વિવિધ આર્થિક ગુનાઓ સાથે સંબંધિત છે.આ જોગવાઈઓ ઘડવામાં વિધાનસભાનો ઉદ્દેશ માત્ર દેશના અર્થતંત્રનું રક્ષણ કરવાનો જ નથી, પરંતુ ચલણી નોટો અને ચલણી નોટોને પર્યાપ્ત રક્ષણ પૂરું પાડવાનો પણ છે.ક્રેડિટ કાર્ડ પ્રણાલીની વધતી ટેવ હોવા છતાં ચલણી નોટો હજુ પણ આપણા દેશમાં મોટી સંખ્યામાં લોકો દ્વારા કરવામાં

આવતા વ્યાપારી વ્યવહારોની કરોડરજ્જુ છે.પરંતુ આ જોગવાઈઓ બેદરકારી રાખનારાઓ અથવા વપરાશકર્તાઓને સજા આપવા માટે નથી.
૮. ઉપર કાઢેલી જોગવાઈઓનું અવલોકન દર્શાવે છે કે કલમ ૪૮૯–બી અને ૪૮૯–સી હેઠળના ગુનાઓનું કારણ "ચલણી નોટો અથવા બૅન્કનોટ બનાવટી અથવા નકલી છે તે જાણવું અથવા માનવાનું કારણ હોવું" છે.ઉપરોક્ત પુરુષોના અન્ય વ્યક્તિ પાસેથી વેચાણ, ખરીદી અથવા પ્રાપ્ત કર્યા વિના અથવા અન્યથા વાસ્તવિક બનાવટી અથવા નકલી ચલણી નોટો અથવા બેંકનોટ તરીકે હેરફેર અથવા ઉપયોગ કર્યા વિના, ભા.દં.સં. કલમ ૪૮૯–બી હેઠળ ગુનો રચવા માટે પૂરતું નથી. તેથી ઉપર ઉલ્લેખિત મેન્સ રિયાની ગેરહાજરીમાં કલમ ૪૮૯–સી હેઠળ કેસ બનાવવા માટે કોઈપણ બનાવટી અથવા નકલી ચલણી નોટો અથવા બૅન્કનોટ રાખવાનો અથવા તેનો ઉપયોગ કરવાનો ઈરાદો પણ પૂરતો નથી.અપીલકર્તા પાસે જરૂરી મેન્સ રિયા હતી તે દર્શાવવા માટે ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા કોઈ સામગ્રી રેકોર્ડ પર લાવવામાં આવી નથી.જોકે, ઉચ્ચ ન્યાયાલય આ પાસાને સંપૂર્ણપણે ચૂકી ગયું હતું.પ્રોસીક્યુશન સાક્ષી નંબર ૨, પ્રોસીક્યુશન સાક્ષી નંબર ૪ અને પ્રોસીક્યુશન સાક્ષી નંબર ૭ ના પુરાવાના આધારે વિદ્વત ટ્રાયલ જજ કે તેઓ એ સાબિત કરવામાં સક્ષમ હતા કે પ્રોસીક્યુશન સાક્ષી નંબર ૪ ને કથિત રીતે આપવામાં આવેલી ચલણી નોટ નકલી હતી, એવું માનવામાં આવે છે.ઘટનાની તારીખે અપીલકર્તા અઢાર વર્ષનો વિદ્યાર્થી હોવાનું કહેવાયું હતું.આ કેસની હકીકતો પર ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવેલી ધારણા પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૪ હેઠળ માન્ય નથી. વધુમાં એવું પણ દર્શાવવામાં આવ્યું નથી કે ફોજદારી કાર્યરિતી સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ અપીલકર્તાની તપાસમાં ચલણી નોટો નકલી કે નકલી હોવા અંગે કોઈ ચોક્કસ પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો હતો.આ હકીકતો પર, અમારી પાસે એવું માનવા સિવાય કોઈ વિકલ્પ નથી કે કલમ ૪૮૯–બી અને ૪૮૯–સી હેઠળ ઘડવામાં આવેલા આરોપો સાબિત થયા નથી.તેથી અમે

અપીલકર્તાને ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૮૯–બી અને ૪૮૯–સી હેઠળ આપવામાં આવેલી સજા અને દોષિત ઠેરવીએ છીએ અને તેને ઉપરોક્ત આરોપોમાંથી મુક્ત કરીએ છીએ (જુઓ:એમ. મમ્મુટ્ટી વિ. કર્ણાટક રાજ્ય [(૧૯૭૯) ૪ એસસીસી ૭૨૩:૧૯૮૦ એસસીસી (સીઆરઆઈ) ૧૭૦:એ.આઇ.આર. ૧૯૭૯ એસ.સી. ૧૭૦૫]). "

૯. રાજ્યના વિદ્વાન કાઉન્સેલ અપીલકર્તા દ્વારા પોતે આપેલા નિવેદન તરફ અમારું ધ્યાન દોર્યું હતું જેમાં અપીલકર્તાએ અન્ય બાબતોની સાથે કહ્યું છે કે સહ–સહઆરોપીએ તેને કહ્યું હતું કે તેણે તેના નિવાસસ્થાને નકલી નોટો ધરાવતી થેલી છોડી દીધી છે.

૧૦. રાજ્ય માટે વિદ્વાન કાઉન્સેલ કરે છે કે કોર્ટ એ પણ ધ્યાનમાં રાખી શકે છે કે કેસ માત્ર આરોપ ઘડવાના તબક્કે છે.ફો.કા.સં. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ દખલગીરી માટે કેસ કરવામાં આવ્યો નથી, અને તેથી, તેમણે હાઈકોર્ટના આદેશને ટેકો આપ્યો હતો.

૧૧. અપીલકર્તા રજૂ કરશે કે રાજ્ય દ્વારા તારીખ ૧૧.૦૪.૧૯૯૬ પર આધાર રાખેલા વધારાના ન્યાયિક કબૂલાત નિવેદનના સંદર્ભમાં અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું કે તે તે આધાર નથી જેના આધારે આરોપપત્ર તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું.બીજું, અપીલકર્તાનો કેસ છે કે નિવેદન પછીથી પાછું ખેંચવામાં આવ્યું છે.

૧૨. ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૮૯બી અને ૪૮૯સી નીચે મુજબ છેઃ

> "૪૮૯બી. અસલી, બનાવટી અથવા નકલી ચલણી નોટો અથવા બેંક–નોટો તરીકે ઉપયોગ કરવો.—જે કોઈ અન્ય વ્યક્તિને વેચે છે, અથવા ખરીદે છે અથવા મેળવે છે, અથવા અન્યથા કોઈપણ બનાવટી અથવા નકલી ચલણી નોટ અથવા બેંક–નોટની હેરફેર કરે છે અથવા તેનો વાસ્તવિક તરીકે ઉપયોગ કરે છે, તે જાણીને અથવા તેને બનાવટી અથવા નકલી હોવાનું માનવાનું કારણ હોય છે, તેને આજીવન કેદની સજા કરવામાં આવશે, અથવા દસ વર્ષ સુધીની મુદત માટે કોઈપણ વર્ણનને જમ્મ કરવામાં આવશે, અને દંડ પણ થશે.
>
> ૪૮૯સી. બનાવટી અથવા નકલી ચલણી નોટો અથવા બૅન્કનોટનો કબજો.—જે કોઈ તેની પાસે કોઈ બનાવટી અથવા નકલી ચલણી નોટ અથવા બેંક નોટ ધરાવે છે, તે જાણીને અથવા તેને બનાવટી અથવા નકલી હોવાનું માનવાનું કારણ ધરાવે છે અને તેનો ઉપયોગ વાસ્તવિક તરીકે કરવાનો ઈરાદો ધરાવે છે અથવા તેનો ઉપયોગ વાસ્તવિક તરીકે થઈ શકે છે, તેને સાત વર્ષ સુધીની મુદત માટે કેદ અથવા દંડ અથવા બંને સાથે સજા કરવામાં આવશે. "

<u>ફ્રેમીંગ ઓફ ચાર્જ અને ડિસચાર્જ ને લગતા કાયદા</u>

૧૩. અમે નફાકારક રીતે, આ સંબંધમાં, બિહાર રાજ્ય વિરુદ્ધ રમેશ સિંહ, [એ.આઇ.આર. ૧૯૭૭ એસ.સી. ૨૦૧૮] માં આ અદાલતના ચુકાદાનો સંદર્ભ લઈ શકીએ છીએ, જેમાં આ અદાલતે આરોપની રચના અને ડિસ્ચાર્જ સંબંધિત સિદ્ધાંતો નીચે મુજબ નિર્ધારિત કર્યા છેઃ

“કલમ ૨૨૭ અને ૨૨૮ ને એકસાથે વાંચીને, જેમ કે તેઓ હોવા જોઈએ, તે સ્પષ્ટ થશે કે સુનાવણીના શરૂઆતના અને પ્રારંભિક તબક્કે ફરિયાદી જે પુરાવા રજૂ કરવાની દરખાસ્ત કરે છે તેના સત્ય, સત્યતા અને અસરનો ઝીણવટપૂર્વક નિર્ણય લેવો જોઈએ નહીં.ન તો આરોપીના સંભવિત બચાવ સાથે કોઈ વજન જોડવામાં આવે છે.સુનાવણીના તે તબક્કે ન્યાયાધીશ માટે કોઈ પણ વિગતવાર વિચારણા કરવી અને સંવેદનશીલ સંતુલનમાં તોલવું ફરજિયાત નથી કે શું હકીકતો, જો સાબિત થાય, તો આરોપીની નિર્દોષતા સાથે અસંગત હશે કે નહીં.પરીક્ષણ અને ચુકાદાનું ધોરણ કે જે આખરે આરોપીના અપરાધ અથવા અન્યથા સંબંધિત તારણ નોંધતા પહેલા લાગુ થવાનું છે તે કલમ ૨૨૭ અથવા સંહિતાની કલમ ૨૨૮ હેઠળ બાબત નક્કી કરવાના તબક્કે બરાબર લાગુ થવાનું નથી.તે તબક્કે કોર્ટે એ જોવાનું નથી કે આરોપીની દોષિત ઠેરવવા માટે પૂરતો આધાર છે કે કેમ અથવા તેની દોષિત ઠેરવવામાં સુનાવણીનો અંત આવવાની ખાતરી છે કે કેમ.

આરોપી સામે મજબૂત શંકા, જો બાબત શંકાના ક્ષેત્રમાં રહે છે, તો સુનાવણીના અંતે તેના ગુનાના પુરાવાનું સ્થાન લઈ શકાતું નથી.પરંતુ પ્રારંભિક તબક્કે જો કોઈ મજબૂત શંકા હોય જે અદાલતને એવું માનવા તરફ દોરી જાય કે આરોપીએ ગુનો કર્યો છે એવું માનવા માટે કોઈ આધાર છે, તો તે અદાલત માટે એમ કહેવા માટે ખુલ્લું નથી કે આરોપી સામે કાર્યવાહી કરવા માટે કોઈ પૂરતો આધાર નથી.આરોપીના ગુનાની ધારણા જે પ્રારંભિક તબક્કે દોરવાની છે તે ફ્રાન્સમાં ફોજદારી કેસોની સુનાવણીને સંચાલિત કરતા કાયદાના અર્થમાં નથી જ્યાં સુધી તેનાથી વિપરીત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી આરોપી દોષિત હોવાનું માનવામાં આવે છે.પરંતુ તે માત્ર પ્રથમ દૃષ્ટિએ નક્કી કરવાના હેતુ માટે છે કે અદાલતે સુનાવણી સાથે આગળ વધવું જોઈએ કે નહીં.

ફરિયાદી આરોપીના અપરાધને સાબિત કરવા માટે જે પુરાવા રજૂ કરવાની દરખાસ્ત કરે છે, ભલે તેને ક્રોસ–એક્ઝામિનેશનમાં પડકારવામાં આવે તે

પહેલાં સંપૂર્ણ રીતે સ્વીકારવામાં આવે અથવા બચાવ પક્ષના પુરાવા દ્વારા રદિયો આપવામાં આવે, જો કોઈ હોય, તો તે દર્શાવી શકતું નથી કે આરોપીએ ગુનો કર્યો છે, તો પછી ટ્રાયલ સાથે આગળ વધવા માટે કોઈ પૂરતો આધાર રહેશે નહીં.

જો આરોપીના અપરાધ અથવા નિર્દોષતા અંગેનો દાવો સુનાવણીના અંતે પણ કંઈક એવો જ હોય, તો શંકાના લાભના સિદ્ધાંત પર કેસ તેના નિર્દોષ જાહેર કરવામાં સમાપ્ત થાય છે.પરંતુ જો, બીજી બાજુ, કલમ ૨૨૭ અથવા કલમ ૨૨૮ હેઠળ આદેશ આપવાના પ્રારંભિક તબક્કે આવું હોય, તો આવી પરિસ્થિતિમાં સામાન્ય રીતે અને સામાન્ય રીતે જે આદેશ આપવો પડશે તે કલમ ૨૨૭ હેઠળ નહીં પણ કલમ ૨૨૮ હેઠળ એક હશે. "

૧૪. ભારત સંઘ વિરુદ્ધ પ્રફુલ્લ કુમાર સામલ અને અન્ય, (એ.આઈ.આર. ૧૯૭૯ એસ.સી. ૩૩૬) માં, કેસ કાયદાના સર્વેક્ષણ પછી, કોર્ટે આ નક્કી કર્યું છે:

"૧૦. આમ, ઉપર ઉલ્લેખિત સત્તાવાળાઓની વિચારણા પર, નીચેના સિદ્ધાંતો ઉભરી આવે છે:

(૧) ન્યાયાધીશ સંહિતાની કલમ ૨૨૭ હેઠળ આરોપો ઘડવાના પ્રશ્ન પર વિચારણા કરતી વખતે આરોપી સામે પ્રથમ દૃષ્ટિએ કેસ કરવામાં આવ્યો છે કે નહીં તે શોધવાના મર્યાદિત હેતુ માટે પુરાવાની તપાસ કરવાની અને તેનું વજન કરવાની નિઃશંક સત્તા ધરાવે છે.

(૨) જ્યાં અદાલત સમક્ષ મૂકવામાં આવેલી સામગ્રી આરોપી સામે ગંભીર શંકા જાહેર કરે છે જેને યોગ્ય રીતે સમજાવવામાં આવી નથી, ત્યાં અદાલત આરોપ ઘડવામાં અને સુનાવણી સાથે આગળ વધવામાં સંપૂર્ણપણે ન્યાયી ગણાશે.

(૩) પ્રથમ દૃષ્ટિએ કેસ નક્કી કરવા માટેની કસોટી સ્વાભાવિક રીતે દરેક કેસની હકીકતો પર આધારિત હશે અને સાર્વત્રિક ઉપયોગનો નિયમ નક્કી કરવો મુશ્કેલ છે.જોકે, મોટા ભાગે જો બે મંતવ્યો સમાન રીતે શક્ય હોય અને ન્યાયાધીશને સંતોષ થાય કે તેમની સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલા પુરાવા આરોપી સામે કેટલીક શંકાને જન્મ આપે છે પરંતુ ગંભીર શંકાને જન્મ આપતા નથી, તો તે આરોપીને મુક્ત કરવાના તેના સંપૂર્ણ અધિકારમાં હશે.

(૪) સંહિતાની કલમ ૨૨૭ હેઠળ પોતાના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી વખતે ન્યાયાધીશ, જે વર્તમાન સંહિતા હેઠળ વરિષ્ઠ અને અનુભવી અદાલત છે, તે માત્ર પોસ્ટ ઓફિસ અથવા ફરિયાદી પક્ષના મુખપત્ર તરીકે કામ કરી શકે નહીં, પરંતુ કેસની વ્યાપક સંભાવનાઓ, અદાલત સમક્ષ રજૂ કરાયેલા પુરાવા અને દસ્તાવેજોની કુલ અસર, કેસમાં દેખાતી કોઈપણ મૂળભૂત નબળાઈઓ વગેરેને ધ્યાનમાં લેવી પડશે.જોકે આનો અર્થ એ નથી કે ન્યાયાધીશે આ મામલાના ફાયદા અને ગેરફાયદાઓની ઝીણવટભરી તપાસ કરવી જોઈએ અને પુરાવાઓનું વજન કરવું જોઈએ જાણે કે તે સુનાવણી કરી રહ્યો હોય. "

૧૫. આ રાજ્યનો કિસ્સો છે કે અપીલકર્તાને ખબર હતી કે નોટો નકલી અને નકલી નોટો હતી અને ૧૫ દિવસ સુધી નકલી નોટો સભાનપણે તેના કબજામાં હતી.આરોપો ઘડવા માટે, જે જરૂરી છે તે પ્રથમ દૃષ્ટિએ સંતોષ છે.નકલી નોટો સાથે સંબંધિત ગુનો ગંભીર ગુનો છે અને તેને હળવાશથી ન જોવો જોઈએ.

૧૬. પ્રથમ આરોપીના નિવેદનમાં તેણે કહ્યું છે કે તે ૧૫ દિવસ પહેલા અમદાવાદ આવ્યો હતો.તે સમયે તેણે અપીલકર્તાને કહ્યું હતું કે નકલી નોટો

સસ્તી કિંમતે વેચવાની છે અને હાલમાં તે તે નોટો પોતાની પાસે રાખી શકે છે.તે વધુમાં જણાવે છે કે તે આ નોટો અપીલકર્તાના નિવાસસ્થાનમાંથી લાવ્યો હતો અને જ્યારે તે સસ્તી કિંમતે નોટો વેચતો હતો ત્યારે તે પકડાયો હતો.

૧૭. રાજ્ય દ્વારા આધાર રાખેલ ૧૧.૦૪.૧૯૯૬ તારીખના અપીલકર્તા દ્વારા આપવામાં આવેલા પ્રથમ નિવેદનમાં, અપીલકર્તાને એ હકીકતની જાણકારી હોવાનું શ્રેય આપવામાં આવે છે કે બેગમાં નકલી નોટો પ્રથમ આરોપી દ્વારા અપીલકર્તાના નિવાસસ્થાને છોડી દેવામાં આવી હતી અને તે સસ્તી કિંમતે વેચવાની હતી અને તેને કેટલાક દિવસો માટે તેના નિવાસસ્થાને રાખવામાં આવી હતી.

૧૮. ત્યારબાદ, તેમનું નિવેદન ફરીથી ૧૦.૦૭.૧૯૯૬ પર નોંધવામાં આવ્યું હતું.તેમાં, તે અન્ય બાબતોની સાથે જણાવે છે કે પ્રથમ આરોપીએ તેને કહ્યું હતું કે બેગમાં જમીનના સોદા સંબંધિત ફાઇલો છે અને તેમાં કિંમતી વસ્તુઓ છે.

૧૯. ૩૦.૦૮.૧૯૯૬ પર વધુ પૂછપરછમાં, તે અન્ય બાબતોની સાથે જણાવે છે કે રવિ સાથેના તેના પરિચયને કારણે, તે પ્રથમ આરોપી સાથે પરિચિત થયો હતો અને તેણે બેગમાં મહત્વપૂર્ણ દસ્તાવેજો હોવાનું કહીને તેના નિવાસસ્થાને બેગ છોડી દીધી હતી.

૨૦. ટૂંકમાં આ એવી સામગ્રીઓ છે જેના પર રાજ્ય દ્વારા અપીલકર્તા સામે આરોપ ઘડવાના આદેશને ટકાવી રાખવા માટે આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો.એટલે કે, કલમ ૧૬૧ હેઠળ અપીલકર્તા દ્વારા આપવામાં આવેલા નિવેદનો અને સહ–સહઆરોપી દ્વારા આપવામાં આવેલ નિવેદન.

૨૧. આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત સિદ્ધાંતો અનુસાર આરોપ ઘડવાના તબક્કે, કોર્ટ પાસેથી જે અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે તે એ છે કે તે માત્ર પોસ્ટ ઓફિસ તરીકે કામ કરતું નથી.અદાલતે ખરેખર તેની સમક્ષની સામગ્રીની તપાસ કરવી જોઈએ.તપાસ કરવાની સામગ્રી એવી સામગ્રી હશે જે ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા ઉત્પાદિત કરવામાં આવે અને તેના પર આધાર રાખવામાં આવે.તપાસ એ અર્થમાં ઝીણવટભરી હોવી જોઈએ નહીં કે કોર્ટ સંપૂર્ણ સુનાવણી પછી સમગ્ર પુરાવા રજૂ કર્યા પછી દલીલો સાંભળતા ટ્રાયલ જજની જવાબદારી સંભાળે છે અને પ્રશ્ન એ નથી કે ફરિયાદી પક્ષે દોષિત ઠેરવવા માટે કેસ બનાવ્યો છે કે કેમ.જે જરૂરી છે તે એ છે કે, અદાલતને સંતોષ થવો જોઈએ કે ઉપલબ્ધ સામગ્રી સાથે, આરોપી સામે કેસ ચલાવવા માટે કેસ બનાવવામાં આવે છે.એક મજબૂત શંકા પૂરતી છે.જો કે, કેટલીક સામગ્રી પર મજબૂત શંકા સ્થાપિત થવી જોઈએ.સામગ્રી એવી હોવી જોઈએ કે જે સુનાવણીના તબક્કે પુરાવામાં અનુવાદિત થઈ શકે.મજબૂત શંકા એ ન્યાયાધીશની નૈતિક ધારણાઓના આધારે શુદ્ધ વ્યક્તિલક્ષી સંતોષ ન હોઈ શકે કે અહીં એક એવો કેસ છે જ્યાં શક્ય છે કે આરોપીએ ગુનો કર્યો હોય.મજબૂત શંકા એ શંકા હોવી જોઈએ જે કેટલીક સામગ્રી પર આધારિત હોય છે

જે અદાલત સમક્ષ પોતાની જાતને આરોપીએ ગુનો કર્યો છે તે પ્રાથમિક દ્રષ્ટિકોણને ધ્યાનમાં લેવા માટે પૂરતી ગણાવે છે.

૨૨. નિઃશંકપણે, આ અદાલતે સુરેશ બુધર્મલ કલાની ઉપનામ પપ્પુ કલાની (ઉપરોક્ત) માં એવો મત વ્યક્ત કર્યો છે કે કોઈ વ્યક્તિ સામે ગુનાહિત બાબત ધરાવતા સહ–સહઆરોપી દ્વારા કબૂલાત પોતે જ તેની સામે આરોપ ઘડવા માટે પૂરતી નથી.આપણે આકસ્મિક રીતે નોંધ લઈ શકીએ કે અદાલતે કાશ્મીરા સિંહ વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય (એ.આઇ.આર. ૧૯૫૨ એસ.સી. ૧૫૯) માં આ અદાલતના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો છે.અમે નોંધ્યું છે કે જે અવલોકનો પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે, તે અપીલના સંદર્ભમાં કરવામાં આવ્યા હતા, જે સુનાવણી પછી તેમાં અપીલકર્તાને દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા.આ જ દ્રષ્ટિકોણ નિઃશંકપણે અન્ય કિસ્સાઓમાં અનુસરવામાં આવ્યો છે જ્યાં દોષિત ઠેરવવા અને તેમાંથી અપીલના સંદર્ભમાં પ્રશ્ન ઊભો થયો હતો.જો કે, સુરેશ બુધર્મલ કલાની ઉપનામ પપ્પુ કલાની (ઉપરોક્ત) માં, કોર્ટે એવો મત વ્યક્ત કર્યો છે કે માત્ર સહ–સહઆરોપીના નિવેદનના આધારે, આરોપ ઘડવા માટે પણ કોઈ કેસ બનાવવામાં આવતો નથી.

૨૩. પ્રથમ અને અગ્રણી પાસું એ છે કે શું અપીલકર્તા એ દલીલ કરવામાં ન્યાયી છે કે અપીલકર્તાના નિવાસસ્થાનમાંથી નકલી ચલણી નાણાંની વસૂલાત કરવામાં આવી હતી તેવું ઠરાવવામાં ઉચ્ચ અદાલત ભૂલમાં પડી હતી.અપીલકર્તા

દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અરજીને નકારી કાઢતી અદાલતમાં આ એક મહત્વપૂર્ણ વિચારણા હતી.

૨૪. હકીકતમાં, રાજ્યના વિદ્વાન વકીલે એ હકીકત પર ગંભીરતાથી વિવાદ કર્યો ન હતો કે અપીલકર્તાના નિવાસસ્થાનમાંથી નકલી ચલણી નાણાંની કોઈ વસૂલાત થઈ નથી.

૨૫. ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ની કલમ ૨૫ (ત્યારબાદ ટૂંકમાં 'પુરાવા અધિનિયમ' તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) પોલીસ અધિકારીને કરવામાં આવેલી કબૂલાતને અસ્વીકાર્ય બનાવે છે.હકીકતમાં તે જાહેર કરે છે કે પોલીસ અધિકારી સમક્ષ કરવામાં આવેલી કોઈ પણ કબૂલાત કોઈ પણ ગુનાની આરોપી વ્યક્તિ વિરુદ્ધ સાબિત થશે નહીં.બીજી બાજુ પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૬ નીચે મુજબ વાંચે છેઃ

> "૨૬. પોલીસની કસ્ટડીમાં હોય ત્યારે આરોપી દ્વારા કબૂલાત તેની વિરુદ્ધ સાબિત થવી જોઈએ નહીં.—પોલીસ અધિકારીની કસ્ટડીમાં હોય ત્યારે કોઈ પણ વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલી કબૂલાત, સિવાય કે તે મેજિસ્ટ્રેટની તાત્કાલિક હાજરીમાં કરવામાં આવે, તે આવી વ્યક્તિની વિરુદ્ધ સાબિત થશે નહીં."
>
> સમજૂતી.—આ કલમમાં "મેજિસ્ટ્રેટ" માં ફોર્ટ સેન્ટ જ્યોર્જના પ્રેસિડેન્સીમાં અથવા અન્ય જગ્યાએ મેજિસ્ટ્રિયલ કાર્યો કરતા ગામના વડાનો સમાવેશ થતો નથી, સિવાય કે આવા વડા ફોજદારી કાર્યવાહી

સંહિતા, ૧૮૮૨ (૧૮૮૨ નો ૧૦) હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતા મેજિસ્ટ્રેટ હોય. "

૨૬. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ એક અપવાદ રજૂ કરે છે.

૨૭. એમ. મોનીરના પુરાવા કાયદામાં, ૧૭મી આવૃત્તિ, પાનું ૫૫૫, આપણે એક તરફ કલમ ૨૫ અને બીજી તરફ કલમ ૨૬ વચ્ચેના તફાવત અંગે નીચેની ચર્ચાની નોંધ લઈએ છીએ:

"... આ વિભાગ એવા કબૂલાતોનો ઉલ્લેખ કરે છે જે પોલીસ અધિકારીઓને નહીં પરંતુ પોલીસ અધિકારીઓ સિવાયની વ્યક્તિઓને કરવામાં આવે છે, દા. ત., સાથી કેદી, ડૉક્ટર અથવા મુલાકાતીને, અને જો આવા કબૂલાત આરોપી પોલીસ અધિકારીની કસ્ટડીમાં હોય ત્યારે કરવામાં આવી હોય તો તેને અસ્વીકાર્ય બનાવે છે.કલમ ૨૫ માં કબૂલાતને બાકાત રાખવાનો માપદંડ એ પ્રશ્નનો જવાબ છે."કોની સામે કબૂલાત કરવામાં આવી હતી?" જો જવાબ એ છે કે તે પોલીસ અધિકારીને આપવામાં આવ્યો હતો, તો કબૂલાતને પુરાવાથી સંપૂર્ણપણે બાકાત રાખવામાં આવે છે.બીજી બાજુ, કબૂલાતને બાકાત રાખવા માટે કલમ ૨૬ માં અપનાવવામાં આવેલ માપદંડ એ પ્રશ્નનો જવાબ છે."કયા સંજોગોમાં કબૂલાત કરવામાં આવી હતી?" જો જવાબ એ છે કે તે આરોપી પોલીસ અધિકારીની કસ્ટડીમાં હતો ત્યારે કરવામાં આવ્યો હતો, તો કાયદો જણાવે છે કે આવા કબૂલાતને પુરાવાથી બાકાત રાખવામાં આવશે, સિવાય કે તે મેજિસ્ટ્રેટની તાત્કાલિક હાજરીમાં કરવામાં આવી હોય. "

૨૮. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૩૦ નીચે મુજબ વાંચે છે:

"૩૦. સાબિત કબૂલાતની વિચારણા જે તેને બનાવતી વ્યક્તિને અસર કરે છે અને અન્ય લોકો સમાન ગુના માટે સંયુક્ત રીતે સુનાવણી હેઠળ છે. —જ્યારે એક જ ગુના માટે એક કરતાં વધુ વ્યક્તિઓ પર સંયુક્ત રીતે કેસ ચલાવવામાં આવે છે અને આવી વ્યક્તિઓમાંથી કોઈ એક દ્વારા પોતાની જાતને અને આવી અન્ય વ્યક્તિઓને અસર કરતી કબૂલાત સાબિત થાય છે, ત્યારે કોર્ટ આવી અન્ય વ્યક્તિ વિરુદ્ધ તેમજ આવી કબૂલાત કરનાર વ્યક્તિ વિરુદ્ધની કબૂલાતને ધ્યાનમાં લઈ શકે છે.
સમજૂતી.—"આ વિભાગમાં ઉપયોગમાં લેવાતા "ગુના" માં અપરાધ કરવા માટે ઉશ્કેરણી અથવા પ્રયાસનો સમાવેશ થાય છે. "

૨૯. કબૂલાત કરતી વખતે, કબૂલાત શું હશે તે સમજવું મહત્વપૂર્ણ છે.પાકલા નારાયણ સ્વામી વિરુદ્ધ સમ્રાટમાં પ્રિવી કાઉન્સિલ [(૧૯૩૯) પી. સી. ૪૭ (૨૦.૦૧.૧૯૩૯)]:

"... વધુમાં, કબૂલાતમાં કાં તો ગુનાની શરતોમાં સ્વીકાર કરવો જોઈએ, અથવા કોઈપણ રીતે નોંધપાત્ર રીતે તમામ હકીકતો કે જે ગુનાની રચના કરે છે.ગંભીર રીતે દોષિત બનાવતી હકીકતનો સ્વીકાર, નિર્ણાયક રીતે દોષિત બનાવતી હકીકત પણ પોતે કબૂલાત નથી, દા. ત. એ સ્વીકાર કે આરોપી છરી અથવા રિવોલ્વરનો માલિક છે અને તેની પાસે તાજેતરમાં કબજો હતો જેના કારણે અન્ય કોઈ વ્યક્તિના કબજાની કોઈ સમજૂતી વિના મૃત્યુ થયું હતું.સ્ટીફનની "ડાયજેસ્ટ ઓફ ધ લો ઓફ એવિડન્સ" ની કલમ ૨૨માં 'કબૂલાત' ની વ્યાખ્યાને કારણે કેટલીક મૂંઝવણ સર્જાઈ હોવાનું જણાય છે, જે કબૂલાતને ગુનાનો આરોપ લગાવનાર વ્યક્તિ દ્વારા કોઈપણ સમયે કરવામાં આવેલી કબૂલાત તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે અથવા તેણે તે ગુનો કર્યો હોવાનું અનુમાન સૂચવે છે.જો આસપાસના લેખોની તપાસ કરવામાં આવે તો તે સ્પષ્ટ થશે કે વિદ્વાન લેખક સામાન્ય રીતે પ્રવેશ સાથે વ્યવહાર કર્યા પછી ફોજદારી કેસોમાં પ્રવેશ માટે પોતાને

અરજી કરે છે, અને આ હેતુ માટે કબૂલાતને વ્યાખ્યાયિત કરે છે જેથી આવા તમામ પ્રવેશોને આવરી શકાય, જેથી નીચેના ત્રણ લેખોમાં ઉપયોગ માટે સામાન્ય શબ્દ હોય, કબૂલાત, પ્રલોભન દ્વારા સુરક્ષિત, શપથ પર કરવામાં આવે છે, જે ગુપ્તતાના વચન હેઠળ કરવામાં આવે છે.આ વ્યાખ્યા પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨માં સમાયેલી નથીઃઅને તે કાયદામાં કબૂલાતને આરોપીના નિવેદન તરીકે સમજવા માટે ભાષાના કુદરતી ઉપયોગ સાથે સુસંગત નહીં હોય, જે "તેણે કરેલા ગુનાનું અનુમાન સૂચવે છે". "

૩૦. પ્રિવી કાઉન્સિલના આ દ્રષ્ટિકોણને ઘણા નિર્ણયોમાં આ અદાલતની સ્વીકૃતિ મળી છે.તેમાં પલવિંદર કૌર વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય (એ.આઇ.આર. ૧૯૫૨ એસ.સી. ૩૫૪) અને વીરા ઇબ્રાહિમ વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય (એ.આઇ.આર. ૧૯૭૬ એસ.સી. ૧૧૬૭) નો સમાવેશ થાય છે.

૩૧. આ અદાલતની પૂર્ણ અદાલતે એમ. પી. શર્મા અને અન્ય ૪ વિરુદ્ધ સતીશ ચંદ્ર, જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ, દિલ્હી અને અન્ય ૪ (એ.આઇ.આર. ૧૯૫૪ એસ.સી. ૩૦૦) ના ચુકાદામાં ભારતના બંધારણની કલમ ૨૦ (૩) માં સમાવિષ્ટ અભિવ્યક્તિનો અવકાશ ધ્યાનમાં લીધો હતો, જેમાં આદેશ આપવામાં આવ્યો છે કે કોઈ પણ ગુના માટે આરોપી વ્યક્તિને પોતાની વિરુદ્ધ સાક્ષી બનવા માટે દબાણ કરવામાં આવશે નહીં.

“વ્યાપકપણે કહેવામાં આવ્યું છે કે અનુચ્છેદ ૨૦ (૩) માં ગેરંટી "પ્રશંસાપત્રની મજબૂરી" વિરુદ્ધ છે.પરંતુ જ્યારે સાક્ષી–સ્ટેન્ડ પર બોલાવવામાં આવે ત્યારે ગુના માટે તેની સુનાવણી કરતી વ્યક્તિના

મૌખિક પુરાવા સુધી મર્યાદિત રહેવાનું કોઈ કારણ નથી.જ્યાં સુધી તે "સાક્ષી બનવું" શબ્દસમૂહ સાથે સંબંધિત છે ત્યાં સુધી આરોપીને આપવામાં આવતું રક્ષણ માત્ર અદાલત ખંડમાં જુબાનીની મજબૂરીના સંદર્ભમાં નથી, પરંતુ તેની પાસેથી અગાઉ મેળવેલી ફરજિયાત જુબાની સુધી વિસ્તરી શકે છે.તેથી, તે એવી વ્યક્તિ માટે ઉપલબ્ધ છે કે જેની સામે ગુનો કરવા સંબંધિત ઔપચારિક આરોપ મૂકવામાં આવ્યો છે, જે સામાન્ય રીતે કાર્યવાહીમાં પરિણમી શકે છે.

આને ધ્યાનમાં રાખીને, કલમ ૨૦ (૩) હેઠળની બાંયધરી તે વ્યક્તિ માટે ઉપલબ્ધ હશે જેની સામે પ્રથમ માહિતી અહેવાલ તેમાં આરોપી તરીકે નોંધવામાં આવ્યો છે.તે પુરાવા દસ્તાવેજો રજૂ કરવા માટેની કોઈપણ ફરજિયાત પ્રક્રિયા સુધી વિસ્તરશે જે તેમની સામે કાર્યવાહીને સમર્થન આપે તેવી વાજબી શક્યતા છે. "

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૩૨. બોમ્બે રાજ્ય વિરુદ્ધ કાથી કાલુ ઓઘડ ૧૨ માં, આ અદાલતના ૧૧ વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે "ગુનાનો આરોપી વ્યક્તિ" અભિવ્યક્તિની સાચી પહોળાઈને ધ્યાનમાં લેવાનો પ્રસંગ આપ્યો હતો.બહુમતી વતી બોલતા, મુખ્ય ન્યાયાધીશ સિંહાએ નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો હતોઃ

"૧૪. આ સંબંધમાં અમારી સમક્ષ પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો કે કેસને કલમ ૨૦ની કલમ (૩) ના પ્રતિબંધની અંદર લાવવા માટે, તે જરૂરી નથી કે આરોપી વ્યક્તિ દ્વારા તે નિવેદન તે સમયે આપવું જોઈએ જ્યારે તેણે તે પાત્રને પૂર્ણ કર્યું હોય; તે પૂરતું છે કે તે સમયે તે આરોપી વ્યક્તિ હોવો જોઈએ જ્યારે નિવેદનને કોર્ટમાં સાબિત કરવાની માંગ કરવામાં આવી હતી, ભલે તે સમયે તે આરોપી વ્યક્તિ ન હોય.મોહમ્મદ દસ્તગીર્વના કેસમાં આ અદાલતના બંધારણીય ખંડપીઠે આપેલા નિર્ણયની

શુદ્ધતા.મદ્રાસ રાજ્ય [(૧૯૬૦) ૩ એસ.સી. આર. ૧૧૬] પર સવાલ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો કારણ કે એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે તે શર્મા કેસમાં [(૧૯૫૪) એસ.સી. આર. ૧૦૭૭] પૂર્ણ અદાલતના અવલોકનોની વિરુદ્ધ હતું.આ અદાલતના પૂર્ણ અદાલતના ચુકાદામાં આ પ્રશ્ન સીધો ઊભો થયો ન હતો; ન તો તેનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો.બીજી બાજુ, આ અદાલતે શર્મા કેસમાં [(૧૯૫૪) એસ.સી.આર. ૧૦૭૭] એવું માન્યું હતું કે બંધારણની કલમ ૨૦ (૩) હેઠળ રક્ષણ તે વ્યક્તિને ઉપલબ્ધ છે જેની સામે ઔપચારિક આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો, કારણ કે તેની સામે પ્રથમ માહિતી અહેવાલ દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો.તેથી શર્મા કેસ [(૧૯૫૪) એસ.સી.આર. ૧૦૭૭] એ મોહમ્મદ દસ્તગીર વિરુદ્ધ મદ્રાસ રાજ્ય [(૧૯૬૦) ૩ એસ.સી.આર. ૧૧૬] માં આ અદાલતે જે કહ્યું તેની વિરુદ્ધ કંઈપણ નિર્ણય લીધો ન હતો.અમારા મતે છેલ્લો નિર્ણય કાયદાને યોગ્ય રીતે રજૂ કરે છે.

૧૫. કલમ ૨૦ની કલમ (૩) ના અવરોધમાં પુરાવાને લાવવા માટે તે માત્ર એટલું જ દર્શાવવું જોઈએ નહીં કે નિવેદન આપનાર વ્યક્તિ તે સમયે આરોપી હતો અને તે નિવેદન બનાવનારની ગુનાહિતતા પર અસર કરતી સામગ્રી હતી, પણ તે પણ કે તે નિવેદન આપવા માટે દબાણ કરવામાં આવ્યું હતું...."

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૩૩. કોર્ટે ફકરા–૧૬માં પણ તેના તારણો આપ્યા હતા:

"૧૬. આ વિચારણાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે નીચેના તારણો પર આવ્યા છીએ:

(૧) આરોપી વ્યક્તિને માત્ર એટલા માટે પોતાની વિરુદ્ધ સાક્ષી બનવાની ફરજ પાડવામાં આવી હોવાનું ન કહી શકાય કારણ કે તેણે પોલીસ કસ્ટડીમાં રહીને નિવેદન આપ્યું હતું.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જ્યારે

પ્રશ્નમાં નિવેદન આપવામાં આવ્યું હતું તે સમયે પોલીસ કસ્ટડીમાં હોવાની માત્ર હકીકત, કાયદાના પ્રસ્તાવ તરીકે, પોતાને એ નિષ્કર્ષ પર નહીં લઈ જાય કે આરોપીને નિવેદન આપવા માટે મજબૂર કરવામાં આવ્યો હતો, જો કે તે હકીકત, કોઈ ચોક્કસ કેસમાં પુરાવામાં જાહેર કરાયેલા અન્ય સંજોગો સાથે જોડાણમાં, આરોપી વ્યક્તિને વિવાદિત નિવેદન આપવા માટે દબાણ કરવામાં આવ્યું હતું કે નહીં તે તપાસમાં સુસંગત વિચારણા હશે.

(૨) પોલીસ અધિકારી દ્વારા આરોપી વ્યક્તિની માત્ર પૂછપરછ, જે સ્વૈચ્છિક નિવેદનમાં પરિણમે છે, જે આખરે દોષિત સાબિત થઈ શકે છે, તે "મજબૂરી" નથી.

(૩) “સાક્ષી બનવું એ તેના વ્યાપક મહત્વમાં "પુરાવા રજૂ કરવા" સમાન નથી; એટલે કે, તેમાં માત્ર મૌખિક અથવા લેખિત નિવેદનો આપવાનો સમાવેશ થતો નથી, પરંતુ દસ્તાવેજો રજૂ કરવા અથવા એવી સામગ્રી આપવાનો પણ સમાવેશ થાય છે જે આરોપીનો અપરાધ અથવા નિર્દોષતા નક્કી કરવા માટે સુનાવણીમાં સુસંગત હોઈ શકે છે.

(૪) અંગૂઠાની છાપ અથવા પગ અથવા હથેળી અથવા આંગળીઓની છાપ અથવા નમૂના લખાણો આપવું અથવા ઓળખ દ્વારા શરીરના ભાગો દર્શાવવા "સાક્ષી બનવું" અભિવ્યક્તિમાં શામેલ નથી.

(૫) “સાક્ષી બનવાનો અર્થ મૌખિક નિવેદન અથવા લેખિતમાં, અદાલતમાં અથવા અન્યથા આપેલા અથવા આપેલા નિવેદન દ્વારા સંબંધિત તથ્યોના સંદર્ભમાં જ્ઞાન પ્રદાન કરવું.

(૬) “તેના સામાન્ય વ્યાકરણના અર્થમાં સાક્ષી બનવાનો અર્થ અદાલતમાં મૌખિક જુબાની આપવાનો થાય છે.કેસ કાયદો અભિવ્યક્તિના આ કડક શાબ્દિક અર્થઘટનથી આગળ વધી ગયો છે, જેનો હવે વ્યાપક અર્થ થઈ શકે છે, એટલે કે, મૌખિક અથવા લેખિતમાં ગુનાના આરોપી વ્યક્તિ દ્વારા અદાલતમાં અથવા અદાલતની બહાર જુબાની આપવી.

(૭) પ્રશ્નના નિવેદનને કલમ ૨૦ (૩) ના પ્રતિબંધની અંદર લાવવા માટે, આરોપી વ્યક્તિએ નિવેદન આપ્યું તે સમયે તે આરોપી વ્યક્તિના પાત્રમાં ઊભું હોવું જોઈએ.નિવેદન આપ્યા પછી કોઈપણ સમયે તે આરોપી બને તે પૂરતું નથી. "

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૩૪. ફો.કા.સં. ની કલમ ૧૬૧ નીચેની સીમાંત નોંધ ધરાવે છેઃ

"પોલીસ દ્વારા સાક્ષીઓની તપાસ "

૩૫. શું કોઈ વ્યક્તિ, જેના પર ગુનાનો આરોપ છે, તેની ફો.કા.સં. ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ તપાસ થઈ શકે?આપણે જોયું છે તેમ, જ્યારે કોઈ વ્યક્તિનું પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં આરોપી તરીકે નામ આપવામાં આવે છે, ત્યારે તે આરોપી વ્યક્તિના જૂતામાં ઊભો રહે છે.શું ફો.કા.સં. ની કલમ ૧૬૧ની સીમાંત નોંધ પોલીસ અધિકારીને સાક્ષીઓની તપાસ કરવાની સત્તા સુધી મર્યાદિત નથી અને શું તે વ્યક્તિને નકારી કાઢવામાં આવશે કે જેનું નામ પહેલેથી જ આરોપી તરીકે લેવામાં આવ્યું છે?આ પ્રશ્નો હવે રેઝ રેસ ઇન્ટેગ્રા નથી.નંદિની સત્પથી વિરુદ્ધ પી. એલ. દાની અને અન્ય (એ.આઇ.આર. ૧૯૭૮ એસ.સી. ૧૦૨૫) કેસમાં, ત્રણ વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની બેન્ચ એક કેસ પર સુનાવણી કરી રહી હતી, જે ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૧૭ હેઠળ અપીલકર્તા સામે શરૂ કરવામાં આવેલી કાર્યવાહીમાંથી ઉદ્ભવી હતી. ચુકાદા દરમિયાન, બેન્ચ વતી બોલતા, ન્યાયમૂર્તિ વી. આર. કૃષ્ણ ઐય્યરે આ કહ્યું હતુંઃ

"૩૨. હવે આપણે શરૂઆતમાં સૂચવેલા પ્રશ્નોના જવાબ આપીશું અને આપણી અદાલતના નિર્ણયોની જાહેરાત કરીશું જે "મૌન" કલમનો સૂર અને સ્વભાવ નક્કી કરે છે અને આપણને વિલ–નિલી બાંધે છે.અમે અગાઉ સમજાવ્યું છે કે શા માટે અમે કલમ ૧૬૧ (૨) ને કલમ ૨૦ (૩) પર એક પ્રકારની સંસદીય ટિપ્પણી તરીકે માનીએ છીએ.તેથી, નક્કી કરવાનો પ્રથમ મુદ્દો એ છે કે શું પોલીસ પાસે સીઆરપીસીની કલમ ૧૬૦ અને ૧૬૧ હેઠળ એવી વ્યક્તિની પૂછપરછ કરવાની સત્તા છે કે જે તે સમયે આરોપી વ્યક્તિ તરીકે અવતાર લઈ શકે છે.પ્રિવી કાઉન્સિલ અને આ અદાલતે એવું માન્યું છે કે કલમ ૧૬૧ ના અવકાશમાં વાસ્તવિક આરોપી અને શંકાસ્પદો શામેલ છે અને અમે વકીલ દ્વારા અમારી સમક્ષ વિનંતી કરાયેલા વિગતવાર કારણોને પુનરાવર્તિત કર્યા વિના અલગથી સંમત છીએ. "

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૩૬. ત્યારબાદ, પાકલા નારાયણ સ્વામી (સુપ્રા) નો ઉલ્લેખ કર્યા પછી, 'કબૂલાત' શબ્દના અવકાશ અંગે કોર્ટે અન્ય બાબતોની સાથે નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો:

"૩૩. ... અમારું માનવું છે કે "કેસની હકીકતો અને સંજોગોથી પરિચિત હોવાનું માનવામાં આવતી કોઈપણ વ્યક્તિ" માં આરોપી વ્યક્તિનો સમાવેશ થાય છે જે તે ભૂમિકા ભરે છે કારણ કે પોલીસ માને છે કે તેણે ગુનો કર્યો છે અને તેથી, હકીકતોથી પરિચિત હોવા જોઈએ.આ ધારણા પાછળથી કાલ્પનિક સાબિત થઈ શકે છે પરંતુ તે વિભાગને દૂર કરતું નથી.ન તો "પોલીસ દ્વારા સાક્ષીઓની તપાસ" એ મુદ્દાને નકારી કાઢે છે.સીમાંત નોંધ અસ્પષ્ટતાને સાફ કરે છે પરંતુ અર્થને નિયંત્રિત કરતી નથી.વધુમાં, આરોપીઓની ધારણાઓ સાક્ષી તરીકે કાર્યાત્મક રીતે રજૂ થાય છે."સાક્ષી બનવું, "કાર્યાત્મક દ્રષ્ટિકોણથી, સંબંધિત હકીકતના

સંદર્ભમાં જ્ઞાન પ્રદાન કરવું છે, અને તે ચોક્કસપણે કલમ ૧૬૧ સીઆરપીસી હેઠળ આરોપીની પૂછપરછ કરવાનો હેતુ છે".

૩૭. આમ, તદ્દન સ્પષ્ટ રીતે, પ્રથમ માહિતી અહેવાલમાં નામ આપવામાં આવેલા આરોપીના જૂતામાં ઊભેલી વ્યક્તિની પોલીસ અધિકારી દ્વારા ફો.કા.સં. ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ તપાસ કરી શકાય છે. જોકે, આગામી પ્રશ્ન એ છે કે, આરોપીના જૂતામાં ઊભેલી અને નિવેદન આપનાર વ્યક્તિ દ્વારા આપવામાં આવેલું નિવેદન કાયદામાં સ્વીકાર્ય છે કે કેમ?અહીં સંહિતાની કલમ ૧૬૨ અમલમાં આવે છેઃ

"૧૬૨. પોલીસને આપેલા નિવેદનો પર સહી ન કરવીઃપુરાવાઓમાં નિવેદનોનો ઉપયોગ.

(૧) આ પ્રકરણ હેઠળની તપાસ દરમિયાન કોઈ પણ વ્યક્તિ દ્વારા પોલીસ અધિકારીને આપેલા કોઈ પણ નિવેદન પર, જો તે લેખિતમાં જ સીમિત કરવામાં આવે તો, તેને બનાવનાર વ્યક્તિ દ્વારા સહી કરવામાં આવશે નહીં; ન તો આવા કોઈ નિવેદન અથવા તેના કોઈ રેકોર્ડનો, પછી ભલે તે પોલીસ ડાયરીમાં હોય કે અન્યથા, અથવા આવા નિવેદન અથવા રેકોર્ડનો કોઈ ભાગ, જ્યારે એવું નિવેદન આપવામાં આવ્યું હોય તે સમયે તપાસ હેઠળના કોઈપણ ગુનાના સંબંધમાં કોઈ પણ તપાસ અથવા સુનાવણીમાં, અહીં પછી પૂરી પાડવામાં આવેલ જોગવાઈ સિવાય, કોઈપણ હેતુ માટે ઉપયોગમાં લેવાશેઃપરંતુ જ્યારે કોઈ સાક્ષીને આવી તપાસ અથવા સુનાવણીમાં ફરિયાદી પક્ષ માટે બોલાવવામાં આવે છે, જેમના નિવેદનને ઉપરોક્ત તરીકે લેખિતમાં ઘટાડવામાં આવ્યું હોય, ત્યારે તેના નિવેદનનો કોઈ પણ ભાગ, જો યોગ્ય રીતે સાબિત થાય, તો આરોપી દ્વારા અને અદાલતની પરવાનગી સાથે, ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ (૧/૧૮૭૨) ની કલમ ૧૪૫ દ્વારા

પૂરી પાડવામાં આવેલી રીતે આવા સાક્ષીનો વિરોધ કરવા માટે ઉપયોગ કરી શકાય છે; અને જ્યારે આવા નિવેદનનો કોઈ પણ ભાગ આ રીતે ઉપયોગમાં લેવાય છે, ત્યારે તેના કોઈપણ ભાગનો ઉપયોગ આવા સાક્ષીની ફરીથી તપાસમાં પણ થઈ શકે છે, પરંતુ તેની ક્રોસ–એક્ઝામિનેશનમાં ઉલ્લેખિત કોઈપણ બાબતને સમજાવવાના હેતુ માટે જ. .

(૨) આ વિભાગમાં કંઈપણ ભારતીય પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ (૧/૧૮૭૨) ની કલમ ૩૨ ની કલમ (૧) ની જોગવાઈઓમાં આવતા કોઈપણ નિવેદનને લાગુ પડતું હોવાનું અથવા તે અધિનિયમની કલમ ૨૭ ની જોગવાઈઓને અસર કરતું હોવાનું માનવામાં આવશે નહીં. સમજૂતી.– પેટા–કલમ (૧) માં ઉલ્લેખિત નિવેદનમાં કોઈ હકીકત અથવા સંજોગો જણાવવાની ભૂલ એ વિરોધાભાસ સમાન હોઈ શકે છે જો તે સંદર્ભને ધ્યાનમાં રાખીને તે નોંધપાત્ર અને અન્યથા સુસંગત લાગે કે જેમાં આવી ચૂક થાય છે અને કોઈ પણ ચૂક ચોક્કસ સંદર્ભમાં વિરોધાભાસ સમાન છે કે કેમ તે હકીકતનો પ્રશ્ન રહેશે. "

૩૮. મહાબીર મંડલ અને અન્યો વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય (એ.આઇ.આર. ૧૯૭૨–૧૩૩૧) કેસમાં આ અદાલતના ત્રણ વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આ કહ્યું હતું:

"૩૯. કાસિમના કેસમાં આવતા, આપણે જોઈએ છીએ કે કોઈ વિશ્વસનીય પુરાવા નથી જે દર્શાવે છે કે કાસિમ ઘટનાની રાત્રે મહાબીરના ઘરે હાજર હતો અને ઈન્દિરા ગાંધીના મૃતદેહના નિકાલમાં ભાગ લીધો હતો.બૈજનાથે પોલીસ સ્ટેશનમાં રિપોર્ટ દાખલ કર્યા પછી બૈજનાથ પી. ડબલ્યુ. ની હાજરીમાં પોલીસ સ્ટેશનમાં કાસિમ અને મહાદેવ આરોપીઓએ આપેલા કથિત નિવેદન પર ફરિયાદી પક્ષે રિલાયન્સ રજૂ કર્યું હતું.આવા નિવેદનો કાયદાકીય રીતે પુરાવામાં સ્વીકાર્ય નથી અને

તેનો મૂળ પુરાવા તરીકે ઉપયોગ કરી શકાતો નથી.ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૧૬૨ મુજબ, તપાસ દરમિયાન કોઈ પણ વ્યક્તિ દ્વારા પોલીસ અધિકારીને આપવામાં આવેલા કોઈ પણ નિવેદન પર તે વ્યક્તિ દ્વારા હસ્તાક્ષર કરવામાં આવશે નહીં અથવા જ્યારે આવું નિવેદન આપવામાં આવ્યું હતું તે સમયે તપાસ હેઠળના કોઈપણ ગુનાના સંદર્ભમાં કોઈપણ તપાસ અથવા સુનાવણીમાં કોઈ હેતુ માટે તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવશે નહીં.ઉપરોક્ત નિયમનો એકમાત્ર અપવાદ તે વિભાગના પરંતુકમાં ઉલ્લેખિત છે.પરંતુક અનુસાર, જ્યારે કોઈ સાક્ષીને તપાસ અથવા સુનાવણીમાં ફરિયાદી પક્ષ માટે બોલાવવામાં આવે છે, ત્યારે તેના નિવેદનનો કોઈ પણ ભાગ, જો યોગ્ય રીતે સાબિત થાય, તો આરોપી દ્વારા અને ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા અદાલતની પરવાનગી સાથે, ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૪૫ દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલી રીતે આવા સાક્ષીનો વિરોધ કરવા માટે ઉપયોગ કરી શકાય છે અને જ્યારે આવા નિવેદનનો કોઈ પણ ભાગનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, ત્યારે તેના કોઈપણ ભાગનો ઉપયોગ આવા સાક્ષીની ફરીથી તપાસમાં પણ થઈ શકે છે.જોકે, ઉપરોક્ત નિયમ ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૩૨ની કલમ ૧ની જોગવાઈઓમાં આવતા નિવેદનોને અથવા તે અધિનિયમની કલમ ૨૭ની જોગવાઈઓને અસર કરતા નિવેદનોને લાગુ પડતો નથી. તે પણ સારી રીતે સ્થાપિત છે કે અસ્વીકાર્યતાની મર્યાદા માત્ર સાક્ષીઓના નિવેદનો પર જ નહીં પરંતુ આરોપીઓના નિવેદનો પર પણ કામ કરે છે (જુઓ નારાયણ સ્વામી વિરુદ્ધ સમ્રાટ [એ.આઈ.આર. ૧૯૩૯ PC ૪૭]).લોર્ડ એટકિને, તે કિસ્સામાં, ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૧૬૨ સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે અવલોકન કર્યું:

> “પછી પ્રશ્નના વિભાગને અનુસરે છે જે 'કોઈપણ વ્યક્તિ' સાથે સંબંધિત સમાન સામાન્ય રીતે દોરવામાં આવે છે.’ તેમના સામાન્ય અર્થમાં શબ્દોમાં કોઈપણ વ્યક્તિનો સમાવેશ થતો હોવા છતાં તે પછી તે આરોપી હોઈ શકે છે તે સ્પષ્ટ લાગે છે.ગુનાની

તપાસમાં ઘણીવાર સંખ્યાબંધ અથવા એવી વ્યક્તિઓની તપાસનો સમાવેશ થાય છે કે જેમના પર તે સમયે કોઈની અથવા બધાની શંકા ન હોય.જો નિવેદન નોંધવામાં આવે તો તેના પર હસ્તાક્ષર કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકતા વિભાગના પ્રથમ શબ્દો તે સમયે કરવામાં આવેલા તમામ નિવેદનોને લાગુ થવા જોઈએ અને તેથી તે વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલા નિવેદનને લાગુ થવું જોઈએ જે કદાચ તે સમયે શંકાસ્પદ પણ ન હોય પરંતુ આખરે આરોપી હોય. "

ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૬નો પણ સંદર્ભ આપી શકાય છે, જે મુજબ પોલીસ અધિકારીની કસ્ટડીમાં હોય ત્યારે કોઈ પણ વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલી કબૂલાત, જ્યાં સુધી તે મેજિસ્ટ્રેટની તાત્કાલિક હાજરીમાં કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી, આવી વ્યક્તિ સામે સાબિત કરવામાં આવશે નહીં.વર્તમાન કેસમાં એવું કંઈ નથી જે દર્શાવે કે કાસિમ અને મહાદેવ આરોપીઓએ ૧૮ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૬૩ના રોજ બૈજનાથની હાજરીમાં પોલીસ સ્ટેશનમાં જે નિવેદનો આપ્યા હતા, તેના પરિણામે ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ સ્વીકાર્ય હોય તેવી કોઈ પણ વાંધાજનક સામગ્રી મળી આવી હતી. જેમ કે, ઉપરોક્ત નિવેદનોને વિચારણામાંથી બાકાત રાખવા જોઈએ. "

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૩૯. તેથી, આ જોગવાઈઓની સંયુક્ત અસરનો સારાંશ નીચે મુજબ આપી શકાય છેઃ

જ્યાં સુધી કોઈ વ્યક્તિ પર ગુનાનો આરોપ ન હોય ત્યાં સુધી તે ભારતના બંધારણની કલમ ૨૦ (૩) ના રક્ષણનો દાવો કરી શકતો નથી.

૪૦. આવી વ્યક્તિ, એટલે કે., જે વ્યક્તિનું નામ એફઆઈઆરમાં છે, અને તેથી, કાયદાની નજરમાં આરોપીની ખરેખર પૂછપરછ કરી શકાય છે અને નિવેદન પોલીસ અધિકારી દ્વારા લેવામાં આવે છે.પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૫ને ધ્યાનમાં રાખીને પોલીસ અધિકારી સમક્ષ કરવામાં આવેલી કબૂલાત અસ્વીકાર્ય રહેશે. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૭ હેઠળ દૂષિત કરાયેલ કબૂલાત પણ અસ્વીકાર્ય રહેશે.કબૂલાત જ્યાં સુધી તે પાકલા નારાયણ સ્વામી (ઉપરોક્ત) માં નિર્ધારિત કસોટીને પૂર્ણ ન કરે અને આ અદાલત દ્વારા સ્વીકારવામાં ન આવે, ત્યાં સુધી તેનો ઉપયોગ પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૧ હેઠળ પ્રવેશ તરીકે થઈ શકે છે. જો કે, આ ફો.કા.સં. ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ નિવેદનની સ્વીકાર્યતાના પ્રતિબંધને આધિન છે. તેથી, જો નિવેદનમાં સ્વીકાર હોય તો પણ, નિવેદન કલમ ૧૬૧ હેઠળનું એક હોય, તો તે તરત જ ફો.કા.સં. ની કલમ ૧૬૨ હેઠળ પ્રતિબંધને આકર્ષિત કરશે.

૪૧. કલમ ૧૬૨ ફો.કા.સં. હેઠળ બાર, કોઈ શંકા વિના, બે બિંદુઓ વચ્ચે પોલીસ અધિકારીને આપેલા નિવેદનના સંદર્ભમાં કાર્ય કરે છે, એટલે કે., તપાસની શરૂઆતથી તેની સમાપ્તિ સુધી.એવા કિસ્સામાં જ્યાં કબૂલાત નહીં પરંતુ કબૂલાત ધરાવતું નિવેદન, જે અન્યથા સુસંગત છે અને જે તપાસ શરૂ થાય તે પહેલાં કરવામાં આવે છે, તે સ્વીકાર્ય હોઈ શકે છે.જોકે, આપણે વધુ કંઈ કહેવાની જરૂર નથી.

૪૨. સેન્ટ્રલ બ્યુરો ઓફ ઇન્વેસ્ટિગેશન વિ. વી. સી. શુક્લા અને અન્યો (એ.આઇ.આર. ૧૯૯૮ એસ.સી. ૧૪૦૬) માં ત્રણ વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે પાકલા નારાયણ સ્વામી (ઉપરોક્ત) ને મંજૂરી આપ્યા પછી કબૂલાત અને સ્વીકાર વચ્ચેનો તફાવત ધ્યાનમાં લેવાનો પ્રસંગ મળ્યો હતો.આ અદાલતે નીચે પ્રમાણે ચુકાદો આપ્યોઃ

> "૪૫. આમ જોવામાં આવે છે કે માત્ર અપરાધની સ્વૈચ્છિક અને સીધી સ્વીકૃતિ એ કબૂલાત છે પરંતુ જ્યારે કબૂલાત ગુનાના વાસ્તવિક સ્વીકારથી ઓછી પડે છે ત્યારે તેનો ઉપયોગ કલમ ૨૧ હેઠળ "પ્રવેશ" તરીકે તે વ્યક્તિ અથવા તેના અધિકૃત એજન્ટ સામે પુરાવા તરીકે થઈ શકે છે.આ સંબંધમાં કાયદો સ્પષ્ટ રીતે–અને અમારા વિચારમાં સાચો– મોનીરના પુરાવા કાયદો (પૃષ્ઠ ૨૦૫ અને ૨૦૬ પર નવી આવૃત્તિ) માં સમજાવવામાં આવ્યો છે, જેના પર શ્રી જેઠમલાણીએ તેમની દલીલ રજૂ કરવા માટે આધાર રાખ્યો હતો કે જો પ્રવેશોને જૈનોના "પ્રવેશ" તરીકે ગણવામાં આવે તો પણ તેનો ઉપયોગ શ્રી અડવાણી સામે કરી શકાતો નથી.સંબંધિત શ્લોક નીચે મુજબ છેઃ
>
> > "સ્વીકાર અને કબૂલાત વચ્ચેનો તફાવત બે કારણોસર નોંધપાત્ર મહત્વ ધરાવે છે.પ્રથમ, આરોપી વ્યક્તિ દ્વારા આપવામાં આવેલું નિવેદન, જો તે કબૂલાત હોય, તો તે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૧ હેઠળ પુરાવામાં સ્વીકાર્ય છે, સિવાય કે તે નિવેદન કબૂલાત સમાન હોય અને કોઈ અયોગ્ય પ્રલોભન, ધમકી અથવા વચનના પરિણામે અધિકારી વ્યક્તિને આપવામાં આવ્યું હોય, અથવા પોલીસ અધિકારીને આપવામાં આવ્યું હોય, અથવા તે સમયે કરવામાં આવ્યું હોય જ્યારે આરોપી પોલીસ અધિકારીની કસ્ટડીમાં હતો.જો આરોપી દ્વારા હમણાં જ ઉલ્લેખિત સંજોગોમાં નિવેદન

આપવામાં આવ્યું હોય તો તેની સ્વીકાર્યતા એ પ્રશ્નના નિર્ધારણ પર નિર્ભર કરશે કે શું તે કબૂલાત નથી.જો તે કબૂલાત સમાન હોય, તો તે અસ્વીકાર્ય રહેશે, પરંતુ જો તે કબૂલાત સમાન ન હોય, તો તે કાયદાની કલમ ૨૧ હેઠળ સ્વીકાર તરીકે સ્વીકાર્ય રહેશે, જો કે તે એવા તથ્ય વિશે અનુમાન સૂચવે છે જે કેસમાં વિવાદમાં છે અથવા તેનાથી સંબંધિત છે અને ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાના પ્રકરણ XIV હેઠળ તપાસ દરમિયાન પોલીસ અધિકારીને આપવામાં આવ્યું ન હતું.બીજું, આરોપી વ્યક્તિ દ્વારા આપવામાં આવેલું નિવેદન અન્ય લોકો સામે સ્વીકાર્ય છે, જેમની સામે તેની સાથે સંયુક્ત રીતે કેસ ચલાવવામાં આવી રહ્યો છે, જો તે નિવેદન કબૂલાત સમાન હોય.જ્યાં નિવેદન કબૂલાતથી ઓછું હોય, ત્યાં તે ફક્ત તેના નિર્માતા સામે સ્વીકાર તરીકે સ્વીકાર્ય છે અને તેમની સામે નહીં કે જેમની સાથે સંયુક્ત રીતે કેસ ચલાવવામાં આવી રહ્યો છે.તેથી, પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૩૦ના દૃષ્ટિકોણથી પણ સ્વીકાર અને કબૂલાત વચ્ચેનો તફાવત મૂળભૂત મહત્વ ધરાવે છે.""

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૪૩. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૨૧ નીચે મુજબ જોગવાઈ કરે છેઃ

"૨૧. તેમને બનાવતી વ્યક્તિઓ સામે અને તેમના દ્વારા અથવા તેમના વતી સ્વીકૃતી નો પુરાવો.—સ્વીકૃતી સુસંગત છે અને જે વ્યક્તિ તેમને બનાવે છે, અથવા તેના પ્રતિનિધિને હિતમાં બનાવે છે તેની વિરુદ્ધ સાબિત થઈ શકે છે; પરંતુ તે જે વ્યક્તિ તેમને હિતમાં બનાવે છે તેના વતી અથવા તેના પ્રતિનિધિ દ્વારા સાબિત કરી શકાતા નથી, સિવાય કે નીચેના કિસ્સાઓમાંઃ–

(૧) કબૂલાત કરનાર વ્યક્તિ દ્વારા અથવા તેના વતી તે સાબિત થઈ શકે છે, જ્યારે તે એવી પ્રકૃતિની હોય કે, જો તેને બનાવનાર વ્યક્તિ મૃત હોય, તો તે કલમ ૩૨ હેઠળ ત્રીજી વ્યક્તિઓ વચ્ચે સુસંગત હશે.

(૨) સ્વીકાર એ વ્યક્તિ દ્વારા અથવા તેના વતી સાબિત થઈ શકે છે, જ્યારે તે મન અથવા શરીરની કોઈ પણ સ્થિતિના અસ્તિત્વનું નિવેદન ધરાવે છે, સંબંધિત અથવા મુદ્દામાં, તે સમયે અથવા તેની આસપાસ જ્યારે મન અથવા શરીરની આવી સ્થિતિ અસ્તિત્વમાં હતી, અને તેની સાથે તેના જૂઠાણાને અસંભવિત બનાવતા વર્તન સાથે છે.

(૩) સ્વીકૃતી કરનાર વ્યક્તિ દ્વારા અથવા તેના વતી સ્વીકાર સાબિત થઈ શકે છે, જો તે સ્વીકાર કરતાં અન્ય રીતે સુસંગત હોય. "

૪૪. આમ, સ્વીકૃતીનો ઉપયોગ સ્વીકૃતી બનાવનાર અથવા તેના પ્રતિનિધિ સામે થઈ શકે છે.સ્વીકૃતી શું છે તે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૭ માં જોવા મળે છે, જે સ્વીકૃતી ને નીચે પ્રમાણે વ્યાખ્યાયિત કરે છે:

"૧૭. સ્વીકૃતી નક્કી કરવામાં આવ્યો છે.—સ્વીકૃતી એ મૌખિક અથવા દસ્તાવેજી અથવા ઇલેક્ટ્રોનિક સ્વરૂપમાં સમાયેલું નિવેદન છે, જે મુદ્દા અથવા સંબંધિત હકીકતની કોઈપણ હકીકત વિશે કોઈ અનુમાન સૂચવે છે, અને જે કોઈપણ વ્યક્તિ દ્વારા અને અહીં પછી ઉલ્લેખિત સંજોગોમાં કરવામાં આવે છે. "

૪૫. ભરત સિંહ અને અન્યો વિરુદ્ધ એમ. એસ. ટી. ભાગીરથી, (એ.આઇ.આર. ૧૯૬૬ એસ.સી. ૪૦૫), સ્વીકૃતી ના પુરાવા મૂલ્યની સાચી પ્રકૃતિ, અને

સ્વીકૃતી ના નિર્માતાનો સામનો કર્યા વિના, તેનો ઉપયોગ કરી શકાય છે કે કેમ, તેનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે અને આ અદાલતને આ કહેવાનું હતું:

> "૧૯. સ્વીકૃતી સ્પષ્ટ હોવો જોઈએ કે શું તેનો ઉપયોગ તેમને બનાવતી વ્યક્તિ સામે થવો જોઈએ.ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૭ અને ૨૧ને ધ્યાનમાં રાખીને, સ્વીકારો પોતે જ મૂળ પુરાવા છે, જો કે તે સ્વીકારવામાં આવેલી બાબતોનો નિર્ણાયક પુરાવો નથી.અમારો અભિપ્રાય છે કે યોગ્ય રીતે સાબિત થયેલા સ્વીકારો સ્વીકાર્ય પુરાવા છે, પછી ભલે તે પક્ષ સાક્ષી પેટીમાં હાજર થયો હોય કે નહીં અને સાક્ષી તરીકે હાજર થયો હોય ત્યારે તે પક્ષે તે સ્વીકારોની વિરુદ્ધ નિવેદન આપ્યું હોય તો તે નિવેદનોનો સામનો કરવો પડ્યો હતો કે કેમ.પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૪૫ હેઠળ સાક્ષીનો વિરોધ કરવાનો હેતુ કબૂલાત સાબિત કરવાના હેતુથી ઘણો અલગ છે.સ્વીકાર એ સ્વીકારવામાં આવેલી હકીકતનો મૂળ પુરાવો છે જ્યારે સાક્ષીનો વિરોધ કરવા માટે વપરાયેલું અગાઉનું નિવેદન મૂળ પુરાવો બનતું નથી અને માત્ર સાક્ષીની સત્યતા પર શંકા કરવાનો હેતુ પૂરો કરે છે.પક્ષ દ્વારા કરવામાં આવેલી કબૂલાત સાથે કેટલું વજન જોડવું તે સ્વીકાર્ય પુરાવા તરીકે તેના ઉપયોગથી અલગ બાબત છે. "
>
> (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૪૬. વી. સી. શુક્લા અને અન્યો (ઉપરોક્ત) માં સમાવિષ્ટ કાયદાના નિવેદન પરથી, તે સ્પષ્ટ થાય છે કે કબૂલાત શું છે અને જો તે કબૂલાતની રચના કરતું નથી, તો તે હજુ પણ સ્વીકાર હોઈ શકે છે.પ્રવેશ હોવાથી, તે પુરાવા અધિનિયમ હેઠળ સ્વીકાર્ય હોઈ શકે છે, જો કે તે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૭માં વ્યાખ્યાયિત પ્રવેશની જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરે છે. જો કે, જો તે કબૂલાત હોય, જો તે ફો.કા.સં. હેઠળ તપાસ દરમિયાન પોલીસ અધિકારીને કરવામાં આવે, તો તે

ફો.કા.સં. ની કલમ ૧૬૨ હેઠળ સ્વીકાર્ય રહેશે નહીં કારણ કે તે સ્પષ્ટ રીતે પ્રતિબંધિત કરે છે.કલમ ૧૬૧ હેઠળ આપવામાં આવેલું નિવેદન, જો સુસંગત હોય તો પણ, કારણ કે તેમાં કબૂલાત હોય છે, તે સ્વીકાર્ય રહેશે નહીં, જો કે કબૂલાત જે અન્યથા કરી શકાય છે તેનાથી ઓછી હોય તે કબૂલાત, મૂળ પુરાવા બની શકે છે.

૪૭. પોલીસ અધિકારી સમક્ષ કરાયેલી કબૂલાત સ્પષ્ટપણે અસ્વીકાર્ય છે.સામાવાળા દ્વારા આધાર રાખેલું નિવેદન ૧૧.૦૪.૧૯૯૬ નું છે અને અપીલકર્તાની ૧૧.૦૪.૧૯૯૬ પર ધરપકડ કરવામાં આવી હતી.આ ૧૦.૦૪.૧૯૯૬ પર નોંધાયેલી એફ. આઈ. આર. અનુસાર છે.૧૧.૦૪.૧૯૯૬ તારીખનું નિવેદન પોલીસ અધિકારીને આપવામાં આવે છે.સામાવાળા દ્વારા રજૂ કરાયેલા નિવેદન તેમજ ૧૦.૦૮.૧૯૯૬ (જોડાણ R/૬) ના પત્ર પરથી પણ આ સ્પષ્ટ થાય છે.તે સ્પષ્ટ રીતે તપાસ દરમિયાન છે.જો તેમાં કલમ ૧૬૨ના આધારે પ્રવેશ હોય અને વી. સી. શુક્લા અને અન્ય (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલત દ્વારા અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું હોય, તો પણ આવા પ્રવેશ સ્પષ્ટપણે અસ્વીકાર્ય છે.

૪૮. જો ૧૧.૦૪.૧૯૯૬ પર અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલું નિવેદન અસ્વીકાર્ય હોય, તો પછી, અપીલકર્તા સામે આરોપ ઘડવો પડશે કે નહીં તે નક્કી કરવા માટે ધ્યાનમાં લેવા માટે માત્ર સહ–સહઆરોપીનું નિવેદન ઉપલબ્ધ

રહેશે.અહીં સુરેશ બુધર્મલ કલાની ઉપનામ પપ્પુ કલાની (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત કાયદો લાગુ થાય છે.

૪૯. હરિચરણ કુર્મી વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય (એ.આઇ.આર. ૧૯૬૪ એસ.સી. ૧૧૮૪ (પાનું નંબર ૧૧૮૪ પર ટાંકવામાં આવેલ ભાગ) માં સાત વિદ્વાન ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આપેલા ચુકાદામાં અમે નીચેના નિવેદનની પણ નોંધ લઈએ છીએ:

> "કલમ ૩૦, પુરાવા અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓના પરિણામે, સહ–સહઆરોપીની કબૂલાતને સામાન્ય રીતે પુરાવા તરીકે ગણવી જોઈએ, કારણ કે અદાલત દ્વારા જે પણ ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે તે પુરાવા છે; જે સંજોગો અદાલત દ્વારા તેમજ સંભાવનાઓ દ્વારા ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે તે તે સામાન્ય અર્થમાં પુરાવા સમાન છે.આમ, કલમ ૩૦ની જોગવાઈઓને કારણે કબૂલાતને તે સામાન્ય અર્થમાં પુરાવા તરીકે ગણી શકાય, તેમ છતાં હકીકત એ છે કે તે કાયદાની કલમ ૩ દ્વારા વ્યાખ્યાયિત પુરાવા નથી. તેથી, પરિણામ એ છે કે સહઆરોપી વ્યક્તિ સામેના કેસની કાર્યવાહીમાં, અદાલત સહ–સહઆરોપી વ્યક્તિની કબૂલાતથી શરૂઆત કરી શકતી નથી; તે ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલા અન્ય પુરાવાથી શરૂ થવી જોઈએ અને તેણે ઉપરોક્ત પુરાવાની ગુણવત્તા અને અસર અંગે પોતાનો અભિપ્રાય રચ્યા પછી, અપરાધના નિષ્કર્ષની ખાતરી મેળવવા માટે કબૂલાત તરફ વળવું સ્વીકાર્ય છે, જે ન્યાયિક મન ઉપરોક્ત અન્ય પુરાવા પર પહોંચવાનું છે.
>
> આમ, સહ–સહઆરોપી વ્યક્તિની કબૂલાતને મૂળ પુરાવા તરીકે ગણી શકાય નહીં અને જ્યારે કોર્ટ અન્ય પુરાવા સ્વીકારવા માટે ઇચ્છુક હોય અને તેના તારણોના સમર્થનમાં ખાતરી માંગવાની જરૂરિયાત અનુભવે ત્યારે જ તેને સેવામાં દબાવવામાં આવી શકે છે.ફોજદારી કેસોમાં જ્યાં

સહઆરોપી વ્યક્તિ સામે રજૂ કરાયેલા અન્ય પુરાવા સંપૂર્ણપણે અસંતોષકારક હોય અને ફરિયાદી પક્ષ સહ–સહઆરોપી વ્યક્તિની કબૂલાત પર આધાર રાખવાનો પ્રયાસ કરે છે, નિર્દોષતાની ધારણા જે ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રનો આધાર છે તે સહઆરોપી વ્યક્તિને મદદ કરે છે અને અદાલતને ચુકાદો આપવા માટે દબાણ કરે છે કે આરોપ તેની સામે સાબિત થયો નથી, અને તેથી, તે શંકાના લાભ માટે હકદાર છે. "

૫૦. તે સહ–સહઆરોપી દ્વારા કબૂલાત છે તેના આધારે કાર્યવાહી કરવી અને હજુ પણ આગળ વધવું કે સહઆરોપીઓની સંયુક્ત સુનાવણી છે અને તેમના પર સમાન ગુનાઓનો આરોપ છે (અન્ય સહઆરોપી ફરાર છે અને અપીલકર્તા પોતાની જાતે જ તેની સામે કાર્યવાહી કરે તેવું લાગે છે તે હકીકતને અવગણીને) અને નકલી નોટોના અપીલકર્તાના નિવાસસ્થાનમાંથી કોઈ વસૂલાત નથી અને એવી કોઈ અન્ય સામગ્રી નથી કે જેના આધારે મજબૂત શંકા પણ ઉભી થઈ શકે, અમે શોધી કાઢીએ છીએ કે કાયદાના આદેશમાં આપણે અપીલકર્તાને તેની સામે કાર્યવાહી કરવાથી મુક્ત કરવાની જરૂર છે.તદનુસાર, અમે ફો.કા.સં. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ અને અરજીને મંજૂરી આપીએ છીએ. અપીલકર્તા સામે આરોપ ઘડતા સેશન્સ જજ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા આદેશને રદ કરવામાં આવશે અને અપીલકર્તાને મુક્ત કરવામાં આવશે.

અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.